

Raportti:

Missiologian tuntemus ja osaaminen kirkon työssä

Sisällys

Tiivistelmä	2
Johdanto	4
Kirkon työntekijöiden missiologinen osaaminen	5
Missiologian muutos: kohti ”kulttuurien välistä teologiaa”	6
Suomalainen todellisuus kontekstina	12
Katsomukselliset muutosprosessit	12
Kontekstuaalisuus missiologisena periaatteena	14
Eroavaisuuksien yhteiskunta ja profeetallinen missio	16
Moniarvoisen mediayhteiskunnan haaste kirkon toimintatavoille	19
Johtopäätökset: Missiologisen osaamisen kehittäminen	23
Toimenpide-ehdotukset	23

Tiivistelmä

Tässä raportissa käsitellään Suomen evankelis-luterilaisen kirkon missiota ja sen toteuttamista voimakkaasti muuttuvassa toimintaympäristössä. Raportin taustalla on kirkolliskokouksen edustaja-aloite 2/2016 *Kirkon virkaan valmistuvilta edellytettävä missiologian tuntemus*, jonka kirkolliskokous lähetti piispainkokoukselle ja kirkkohallitukselle toimenpiteitä varten.

Työskentelyssä pohdittiin, mikä kirkon missio on ja millaista missiologian osaamista sen toteuttamiseksi tarvitaan. Raportissa tarkastellaan kirkon mission muutosta kahdesta näkökulmasta: ensinnäkin kirkon missio perustuu kristittyjen globaaliin kumppanuuteen eikä enää suuntaudu pohjoisesta etelään ja toiseksi mission sisältö ymmärretään entistä kokonaisvaltaisemmin.

1. Mission maantiede: Perinteisen ”kristikunnan” ydinalueet käyvät läpi uskonnollista muutosta, jonka tuloksena läntinen Eurooppa on muuttumassa moniuskontoiseksi ja monin tavoin myös jälkikristilliseksi. Samaan aikaan monet perinteisistä lähetyskentistä ovat kristinuskon uusia keskuksia.
2. Mission kokonaisvaltaisuus: sosiaalieettinen vastuu, heikoimpien puolesta puhuminen, profeetallinen toiminta ja evankeliumin julistus uskon synnyttämiseksi kuuluvat erottamatta kirkon missioniin. Holistisesti määritelty missio on kirkon olemisen tapa, jolloin sen tulee läpäistä seurakunnan kaikkea elämää ja olla kristityn elämänmuoto.

Koska ymmärrys kirkon missiosta on laajentunut perustavanlaatuisesti, ajanmukaisesti ymmärretty missiologia tutkii ja pohtii laaja-alaisesti sitä dynamiikkaa, jossa kirkko olemuksensa mukaisesti suuntautuu kohti sitä ympäröivää maailmaa.

Raportissa analysoidaan suomalaista yhteiskuntaa missiologian näkökulmasta. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon toimintaympäristössä nähdään kolme keskeistä katsomuksellista ulottuvuutta: maallistuminen, vaihtoehtoinen uskonnollisuus ja maahanmuuton myötä kasvanut uskonnollinen moninaisuus. Lisäksi nähdään tärkeäksi tiedostaa, että kirkko toimii kasvavan osattomuuden ja köyhyyden Suomessa, jossa hyväosaiset eivät tunne vähävaraisten arkea. Tämä vaatii kirkon sanoman ja toiminnan suhteuttamista ihmisten elämistodellisuuteen. Kaikki teologia on kontekstuaalista, ja kirkon tulee ilmaista evankeliumia eri tavoilla.

Suomen evankelis-luterilaisella kirkolla on yhä käytössään merkittävät resurssit ja lisäksi ihmisten asenne kirkkoon on tutkimusten valossa perin myönteinen. Avainkysymykseksi muodostuu, pystyvätkö kirkon työntekijät ja kirkollinen toimintakulttuuri uudistumaan ympäristön vaatimusten mukaisesti. Teologisen pohdinnan tasolla pitää käydä rohkeaa vuoropuhelua ajan ilmiöiden kanssa.

Raportissa nähdään yhteiskunnallisen muutoksen seuraukseksi, että kirkon ei kannata enää perustaa toimintaansa ensi sijassa kokoavalle toiminnalle. Painopistettä on laitettava aiempaa enemmän näkyvyyteen medioissa ja yhteisölähtöiseen työhön – siihen, että kirkko kohta ihmisiä siellä, missä nämä jo ovat. Kirkon tulee olla mukana foorumeilla, myös digitaalisilla, joilla käydään maailmankatsomuksellista keskustelua.

Raportin mukaan kirkon työntekijän tarvitsema missiologinen osaaminen muodostuu seuraavista taidoista:

1. Sitoutuminen kirkon hengelliseen perustaan ja kirkon perustehtävän ymmärtäminen
2. Halu edistää kristinuskon todeksi elämistä
3. Taito toimia eri yhteisöissä ja vahvistaa osallisuutta
4. Kyky missionaariseen kommunikaatioon
5. Teologiset valmiudet uskontojen ja kulttuurien kohtaamiseen

Johdanto

Kahdeksantoista kirkolliskokousedustajaa esitti edustaja-aloitteessa 2/2016, että *”Suomen ev.lut. kirkko ryhtyy sellaisiin toimenpiteisiin, että tulevaisuudessa jokaisella kirkon virassa toimivalla papilla ja nuorisotyönohjaajalla on perustiedot missiologiasta.”* Perusteluna mainittiin se, että papin ja nuorisotyönohjaajan virkaan voi valmistua *”ilman minkäänlaisia missiologian opintoja”*. Tämän vuoksi *”kirkossa on viroissa pappeja ja nuorisotyönohjaajia, joille lähetystyön kysymykset ovat varsin vieraita, vaikka lähetystyö on kirkon perustehtävä”*.

Aloitteen perimmäinen pyrkimys sai laajaa kannatusta kirkolliskokouksen lähetekeskustelussa 12.5.2016. Keskustelupuheenvuoroissa jaettiin huoli siitä, onko kirkossa kirkkaan sen perustehtävä, joka liittyy Kristuksesta todistamiseen. Sen sijaan mielipiteet jakaantuivat siitä, antaako aloite oikean kuvan missiologisten opintojen nykytilasta.

Kirkolliskokouksen yleisvaliokunta laati asiasta mietinnön, jossa todettiin kirkon välittömät mahdollisuudet vaikuttaa pappien ja nuorisotyönohjaajien koulutuksen sisältöihin varsin rajallisiksi. Mietintö kiinnitti huomiota siihen, että kirkolliskokouksen lähetekeskustelussa missionaarinen osaaminen nähtiin kaikkea seurakunnan työtä ja kaikkia työntekijöitä koskevana asiana. Yleisvaliokunta totesi, ettei sillä itsellään ole toimivaltaa muuttaa aloitetta, mutta *”kirkkohallituksella ja piispainkokouksella on mahdollisuus vaikuttaa joihinkin asioihin, jotka ajavat aloitteen tarkoitusta”*. Kirkolliskokous päätti 11.11.2016 yleisvaliokunnan mietinnön mukaisesti lähettää edustaja-aloitteen piispainkokoukselle ja kirkkohallitukselle tiedoksi toimenpiteitä varten.

Piispainkokous otti omassa käsittelyssään 25.1.2017 huomioon edustaja-aloitteen tosiasiallisesti laajan fokuksen, jonka takia pappisvirkaan ja nuorisotyönohjaajiksi valmistuvien missiologista osaamista päätettiin pyrkiä edistämään yhtenä momenttina laajemmassa työskentelyssä kirkon missionaarisuuden vahvistamiseksi. Asia lähetettiin jatkovalmisteluun yhdessä kirkkohallituksen kanssa, jotta laadittaisiin asiaa koskeva raportti piispainkokouksen sekä kirkkohallituksen täysistunnon päätöksenteon tueksi.¹

Jatkovalmistelussa nähtiin tarkoituksenmukaiseksi vastata edustaja-aloitteen käsittelyn eri vaiheissa esiin nousseeseen tarpeeseen pohtia, mikä kirkon missio on ja millaista missiologian tuntemusta sen toteuttamiseksi tarvitaan.²

Tämä raportti on kirjoitettu niin, että aluksi tarkastellaan missiologian asemaa, sisältöä ja sille annettuja merkityksiä. Tämän jälkeen seuraa käytännönläheisempi tarkastelu, joka alkaa alaluvusta *”Suomalainen todellisuus kontekstina”*. Siksi sellainen lukija, joka on kiinnostunut enemmän kirkon toimintamalleista kuin mission teoriasta, voi hypätä suoraan mainittuun alalukuun ja aloittaa raporttiin tutustumisen sieltä.

¹ Kansliapäällikkö Jukka Keskitalo kutsui tämän johdosta kokoon seuraavan joukon kirkkohallituksen asiantuntijoita: Kirkon koulutuskeskuksen johtaja Kari Kopperi, Kirkon lähetystyön keskuksen johtaja Risto Jukko, asiantuntija Elina Hellqvist (uskontojen kohtaaminen), asiantuntija Laura Arikka (oppilaitos- ja yhteisötyö), asiantuntija Titi Gävert (diakonia) sekä piispainkokouksen pääsihteeri Jyri Komulainen, joista viimeksi mainittu vastasi raportin kokoamisesta. Lisäksi työskentelyyn kutsuttiin hiippakuntadekaani Kai Jantunen Lapuan hiippakunnasta, kansainvälisen työn hiippakuntas sihteeri Anssi Almgren Espoon hiippakunnasta ja viestintäpäällikkö Meri-Anna Hintsala Vantaan seurakuntayhtymästä.

² Tämä on tarpeellista myös siitä johtuen, että käsite missio on viime aikoina omaksuttu osaksi sekulaaria kielenkäyttöä, jolloin missio samastuu yrityksen toiminta-ajatukseen.

Kirkon työntekijöiden missiologinen osaaminen

Raportin taustalla olevassa edustaja-aloitteessa ilmaistiin huoli pappien ja kirkon nuorisotyönohjaajien missiologisesta osaamisesta. Aiheesta on käyty kirkossa keskustelua aiemminkin. Yhtäältä on todettu, että kirkon virkaan tuskin voi valmistua vailla minkäänlaisia valmiuksia missiologiassa. Toisaalta on tiedostettu, että osaaminen voi jäädä sangen niukaksi: missiologisten opintojen laajuus riippuu pitkälti opiskelijan tekemistä valinnoista.

Helsingin yliopiston teologisessa tiedekunnassa opinnot on jaettu kandidaatin, maisterin ja tohtorin tutkintoihin. Kandidaatin opintojen kokonaisuuteen sisältyy ns. teemakurssi *Kristinusko globaalissa vuorovaikutuksessa*, jonka voi suorittaa joko 5 tai 10 op laajuisena. Tässä opintokokonaisuudessa, kuten muissakin opintokokonaisuuksissa missiologia on osa laajempaa kysymyksenasettelua. Kandidaatin tutkintoon voi sisällyttää myös opintokokonaisuudet *Kaupunki uskonnon kontekstina* (5 op) ja *Köyhyys teologisen tutkimuksen valossa* (5 op). Näihin molempiin kuuluu myös missiologisia kysymyksenasetteluja. Maisterinopintovaiheessa missiologiaan liittyvää opetusta on erityisesti opintojaksoissa *Kaupungistuminen, uskonto ja sosiaaliset ongelmat* (5 op), *Kristinusko, juutalaisuus ja islam* (5 op) sekä *Kontekstuaalinen teologia* (5 op). Englanninkielinen maisteriohjelma *Religion, Conflict and Dialogue* (RCD) tukee myös missiologiaa. Suomenkielisen maisteriohjelman opiskelija voi sisällyttää RCD-ohjelman opetusta tutkintoonsa. Erillistä kirkon lähetukseen keskittyvää opintokokonaisuutta ei nykyisessä teemapohjaisessa opetussuunnitelmassa kuitenkaan ole. Mikäli missiologia ymmärretään laajempaan käsitteeseen kuin kirkon lähetystyö, niin tällöin opiskelija voi valita useita opintokokonaisuuksia, jotka edistävät hänen missiologista osaamistaan. Itä-Suomen yliopiston ja Åbo Akademiin teologiset opinnot poikkeavat jonkin verran Helsingin ratkaisuista, mutta yleisperiaatteet ovat samankaltaisia.

Tilanteen korjaamiseksi missiologista ainesta on pyritty lisäämään kirkon omassa täydennyskoulutuksessa. Esimerkiksi pastoraalitutkintoon otettiin piispaikokouksen taannoisella päätöksellä uusi opintokokonaisuus *Diakonia, missio ja globaali vastuu* (5 op). Kirkon kansainvälisen työn koulutuksen seurantaryhmässä on kehitetty työyhteisöille *Ikkuna kansainvälisyyteen* -koulutus (1–3 op) ja rakennettu *Kirkon kansainvälisen työn erityiskoulutus kotimaan henkilöstölle* (25 op). Parhailaan muokataan lähetystyöntekijöiden koulutusta, josta rakentuu *Kirkon kansainvälisen työn erikoistumiskoulutus* (35 op). Näiden erityiskoulutusten yksittäisiin moduuleihin voi osallistua kuka tahansa kirkon työntekijä ilman, että hän sitoutuu koko erityiskoulutuksen suorittamiseen. Joihinkin moduuleihin voidaan jatkossa ottaa myös aiheesta kiinnostuneita seurakuntalaisia. Näitä kokonaisuuksia täydentävät koulutuskalenterista löytyvät hiippakuntien, järjestöjen ja oppilaitosten koulutukset, joista osa käsittelee myös missiologian teemoja.

Kun missiologian koulutustilannetta on selvitetty, monien kirkon työntekijöiden missiologinen osaaminen on osoittautunut niukaksi. Valinnaisten opintojen valikko sisältää mahdollisuuksia saada lisäkoulutusta missiologiassa, mutta käytännössä vain harvat valitsevat näitä opintoja. Ongelmana ei näyttäisi olevan niinkään tarjonnan puute kuin kysynnän vähäisyys. Tämä saattaa johtua siitä, että usein ammattilaiset päätyvät koulutukseen, joka liittyy suoraan heidän työtehtäviinsä. Missiologisten opintojen kohtalona on jäädä tällöin muiden opintojen varjoon: vaikka missio liittyisikin kirkon perimmäisen perustehtävän näkökulmasta kaikkien toimintaan, sen ei mielletä liittyvän kuitenkaan omiin tehtäviin. Tässä suhteessa

missiologisten opintojen profiilia on tarvetta nostaa, etenkin kun innovatiiviset ideat ja uudet ajatukset syntyvät usein rajapinnoilla ja mukavuusalueiden ulkopuolella.

Kirkon koulutuksessa on tarjolla missiologia opintoja, mutta näiden kysyntä on jäänyt vähäiseksi.

Pyrkimys missionaarisen työtteen vahvistamiseen ei ratkea vain koulutuksella, vaan se asettaa vaatimuksia myös rekrytoinnille, jossa täytyy kiinnittää erityistä huomiota kirkkoon palkattavien hengellisen työn työntekijöiden soveltavuuteen toimia muutosten keskellä ja omaksua uusia työskentelytapoja. Tulevaisuuden kirkko tarvitsee työntekijöikseen sellaisia henkilöitä, joilla on vahva kirkon uskon ymmärrys sekä toiminnan substanssiosaaminen ja jotka kykenevät työskentelemään erilaisten ihmisten sekä yhteisöjen keskellä ja osaavat rakentaa ennakkoluulottomasti yhteyttä. Tärkeää on myös kyky vahvistaa seurakuntalaisten toimijuutta sekä viestiä evankeliumia ilman oikeassa olemisen vaikutelmaa.

Missiologian muutos: kohti ”kulttuurien välistä teologiaa”

Missiologian pohjalla on latinan sana *missio*, joka tarkoittaa sanakirjan mukaan ’lähettämistä’, ’irtisanomista’ ja ’sotilaan kotiuttamista’. Latinankielisessä Raamatun käännöksessä Vulgatassa ei esiinny substantiivina *missio*, mutta siinä käytetään taajaan verbiä *mittere* merkityksessä ’lähettää’.³ Verbillä viitataan ensi sijassa siihen, miten Jumala on lähettänyt Jeesuksen (esim. Joh. 3:17), mutta toisaalta myös siihen, miten Jeesus lähettää oppilaansa (esim. Matt. 10:5; Luuk. 10:3). Molemmat merkitykset kytkeytyvät yhteen Jeesuksen sanoissa (Joh. 20:21): ”Rauha teille! Niin kuin Isä on lähettänyt minut, niin lähetän minä teidät.”⁴

Teologisenä oppiaineena missiologia muotoutui vasta 1800-luvulla, kun maailmanlähetys käynnistyi uudella voimalla. Missiologia syntyi tutkimaan kirkon lähetystyötä ja laajenemista kastamattomien pariin, sinne, missä kirkkoa ei vielä ole. Suomeksi on voitu puhua ’lähetystieteestä’, joskin käsite on ymmärretty varsin laaja-alaisesti niin, että se on sulkenut sisäänsä lähetyskentiltä alkaneen ekumeenisen ykseysliikkeen ja jossain määrin myös muiden uskontojen tutkimuksen.

Oppialan nimeä koskeva terminologinen vaihtelevuus ja sen metodinen moninaisuus ovat osa missiologian perinnettä. Norjalainen O.G. Myklebust näki oppiaineella monta käypää englanninkielistä nimitystä (*The Study of Missions, The Science of Missions, Missiology, Missions*, vrt. saksan *Missionswissenschaft*, ranskan *missiologie*) ja määritteli sen sisältävän seuraavat alat:

- Lähetystyön historia
- Oman ajan lähetystyö
- Lähetystyön teoria ja käytäntö
- Uskontotiede (evankeliumin näkökulmasta)
- Ekumeniikka

O.G. Myklebust: *The Study of Missions in Theological Education*, Vol I, 1955, 29.

³ Kreikankielisessä alkutekstissä käytetään pääsääntöisesti verbiä *apostelloo*, joka tarkoittaa ’jonkun lähettämistä tekemään jotakin’ ja johon palautuu suomen sana ’apostoli’.

⁴ Lat. ”*Pax vobis. Sicut misit me Pater, et ego mitto vos.*”

Kirkon mission ymmärtämisessä on tapahtunut merkittäviä muutoksia viimeisen puolen vuosisadan aikana, minkä takia perinteinen lähetystiede muodostaa lähinnä historiallisen taustan missiologian uusimmalle kehitykselle. Nämä muutokset voidaan tiivistää kahteen näkökulmaan, joista toinen koskee kristinuskon maantiedettä ja toinen kirkon mission sisältöä:

- 1) Siirtomaa-ajan maailmanjärjestys on purkautunut ja maailman uskontokartta näyttää toisenlaiselta kuin muutama vuosikymmen sitten. Perinteisen ”kristikunnan” ydinalueet käyvät läpi uskonnollista muutosta, jonka tuloksena läntinen Eurooppa on muuttumassa moniuskontoiseksi ja monin tavoin myös jälkikristilliseksi. Samaan aikaan kristinusko on saavuttanut vakaan aseman monilla siirtomaa-ajan ”lähetyskentillä”, etenkin Saharan eteläpuolisessa Afrikassa kristittyjen määrä on kasvanut massiivisesti.

Tämä maantieteellinen muutos mainitaan keskeisenä lähtökohtana Kirkkojen Maailmanneuvoston vuonna 2012 valmistuneessa lähetysasiakirjassa *Yhdessä kohti elämää: Lähetys ja evankelioiminen muuttuvassa maailmassa* (5):⁵

”Kristillisen kirkon lähetystä on perinteisesti kuvattu maantieteellisen laajenemisen käsitteillä: lähetys alkaa kristillisestä keskuksesta ja ulottuu ’tavoittamattomille alueille’, maan ääriin. Tänä päivänä kristinuskon nykytilanne maailmassa on kuitenkin hyvin toisenlainen. Suurin osa maailman kristityistä elää tai on lähtöisin globaalista etelästä ja idästä. Voidaankin puhua ’koko maailman kristinuskosta’. Muuttoliikkeestä on tullut maailmanlaajuinen, monisuuntainen ilmiö, joka muuttaa kristinuskon tilannetta. Tämän hetken globaalin kristinuskon merkittävimpiä ilmiöitä on voimakkaiden helluntailaistaustaisten ja karismaattisten liikkeiden nousu eri puolilla maailmaa. Millaisia näkökulmia tämä ’kristinuskon painopisteen muutos’ avaa lähetysten ja evankelioimisen teologiaan, tavoitteisiin ja käytäntöön?”

- 2) Sisällön puolesta kirkon missio ymmärretään nykyään kokonaisvaltaisesti: sosiaalieettinen vastuu, heikoimpien puolesta puhuminen, profeettallinen toiminta ja evankeliumin julistus uskon synnyttämiseksi kuuluvat erottamatta yhteen. Holistisesti määritelty missio on kirkon olemisen tapa, jolloin kyseessä ei ole ainoastaan yksi ”työala” muiden joukossa vaan mission tulee läpäistä seurakunnan kaikkea elämää ja olla kristityn elämänmuoto.⁶ *Yhdessä kohti elämää* (4) näkee pelastuksen horisonttina koko kosmoksen:

”Jumala ei lähettänyt Poikaansa vain ihmiskunnan pelastukseksi. Pelastus ei ole osittainen, vaan evankeliumi on ilosanoma koko luomakunnalle. Se koskee koko elämää ja koko yhteiskuntaa. Siksi on olennaista ymmärtää Jumalan työ kosmisessa ulottuvuudessaan ja tunnistaa kuinka koko elämä - kaikki mitä on (*oikoumene*) - on liittynyt Jumalan elämänkudelman. Maapallon tulevaisuus on uhattuna. Miten se vaikuttaa osallisuuteemme Jumalan työhön maailmassa?”

⁵ Suomenkielinen käännös kommentaareineen julkaisussa *Lähetysteologinen aikakauskirja, Volume 16 (2013)*, joka löytyy osoitteesta: <http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?Open&cid=Content46AB6B>

⁶ Viime vuosikymmeninä on käytetty toisinaan käsitettä ’missionaalinen’ sen ilmaisemiseksi, että missio kuuluu kirkon olemukseen. Sana ’missionaarinen’ on tällöin mielletty enemmänkin kirkon toiminnallista puolta kuvaavaksi. Käsillä olevassa raportissa käytetään kuitenkin meillä yleisemmin tunnettua sanaa ’missionaarinen’ siten, että katetaan molemmat edellä mainitut ulottuvuudet.

Yhdessä kohti elämää (50) kytkee kokonaisvaltaisen lähetysnäyn kokonaisvaltaiseen toimintaan, joka tähtää ”parantamiseen ja eheyttämiseen” (engl. *healing and wholeness*):

”Toiminta yksilöiden ja yhteisöjen parantamiseksi ja rikkinäisyyden korjaamiseksi on keskeinen osa lähetystä. Parantaminen ei ollut ainoastaan keskeinen osa Jeesuksen omaa työtä vaan osa hänen seuraajiensa saamaa kutsua hänen työnsä jatkamiseksi (Matt. 10:1). Parantaminen on myös yksi Pyhän Hengen lahjoista (1. Kor 12:9; Ap. t. 3). Henki antaa kirkolle voimaa toteuttaa elämää vaalivaa työtä, johon kuuluvat yhtäältä rukous, sielunhoito ja kärsimyksen perimmäisten syiden profeetallinen paljastaminen, ja toisaalta ammatillinen terveydenhuolto, epäoikeudenmukaisuutta ylläpitävien rakenteiden muuttaminen ja tieteellisen tutkimuksen edistäminen.”

Kokonaisvaltainen missio ei sulje sisäänsä vain kirkon toimintaa ulospäin (*ecclesia ad extra*), vaan missionaarisen tietoisuuden tulee läpäistä myös kirkon rakenteet ja toimintamallit (*ecclesia ad intra*). Erityisen hyvin tämä sanotetaan paavi Franciscuksen apostolisessa kehotuskirjeessä *Evangelii Gaudium* (2013), jonka 27 paragrafi soveltuu ekumeenisessa hengessä ohjenuoraksi myös Suomen evankelis-luterilaiselle kirkolle:

”Unelmoin ’missionaarisesta optiosta’, missionaarisesta impulssista, joka voi muuttaa kaiken, niin että kirkon tavat, toimintamallit, ajat ja aikataulut, kieli ja rakenteet voidaan sopivasti suunnata tämän päivän maailman evankeliointiin enemmän kuin kirkon itsensä varjelemiseen. Pastoraalinen käänne vaatii rakenteiden uudistamista, joka voidaan ymmärtää vain seuraavassa valossa: osana ponnistelua, jossa niistä tehdään enemmän lähetystyöhön suuntautuneita, jossa tavallista pastoraalista toimintaa tehdään kaikilla tasoilla inklusiivisemmaksi sekä avoimemmaksi ja jonka avulla pastoraalisissa työntekijöissä synnytetään jatkuvaa halua suuntautua ulospäin ja sitä kautta saada aikaan myönteinen vastaus kaikissa niissä, joita Jeesus kutsuu ystävikseen.”⁷

Koska ymmärrys kirkon missiosta on laajentunut perustavanlaatuisesti, ajanmukaisesti ymmärretty missiologia tutkii ja pohtii laaja-alaisesti sitä dynamiikkaa, jossa kirkko olemuksensa mukaisesti suuntautuu kohti sitä ympäröivää maailmaa.

Missio kirkon olemisen tapana ei merkitse, että kirkko olisi missiota ylempi käsite. Päinvastoin, kirkon olemassaolo palautuu kolmiyhteisen Jumalan missioon, jolloin missio on lopultakin yläkäsite ja kirkko alakäsite:

”Jumalan lähetyksen ottaminen lähtökohdaksi johtaa tarkastelemaan kirkkoa ’alhaalta käsin’. Tästä näkökulmasta kirkolla ei ole lähetystä vaan lähetyksellä on kirkko. Lähetyksessä ei ole kysymys kirkkojen laajentamisesta, vaan siitä, että kirkko on Jumalan lahjoittaman pelastuksen ruumiillistuma tässä maailmassa.” (*Yhdessä kohti elämää*, 58)

Maantieteellisesti katsoen kirkon ulospäin suuntautuvalla liikkeellä ei ole enää yhtä suuntaa (vrt. ”pohjoisesta etelään” tai ”lännestä itään”), kuten ei itse asiassa ollut kristinuskon varhaisimmillakaan vuosisadoilla. Nykyään tiedostetaan, että kirkon missio tapahtuu ”kaikkialta kaikkialle” (*mission from everywhere to everywhere*). Jos kirkon missionaariselle dynamiikalle halutaan määritellä jokin suunta, *Yhdessä kohti elämää* (6) näkee sen kulkevan marginaalista keskukseen:

⁷ Dokumentti luettavissa englanniksi osoitteessa:
http://w2.vatican.va/content/francesco/en/apost_exhortations/documents/papa-francesco_esortazione-ap_20131124_evangelii-gaudium.html

”Lähetys on ymmärretty liikkeeksi keskuksesta reuna-alueille ja yhteiskunnan etuoikeutetuilta yhteiskunnan syrjäytyneille. Nyt yhteiskunnassa reuna-alueilla olevat ovat itse nousseet keskeisiksi lähetystehtävän toteuttajiksi. He vahvistavat ymmärrystämme lähetyksestä muutosvoimana. Tällä roolien vaihtumisella sen suhteen, miten lähetys ymmärretään, on vahvat raamatulliset juuret. Jumala valitsi köyhät, hullut ja heikot (1. Kor. 1:18–31) viemään eteenpäin Jumalan oikeudenmukaisuutta ja rauhaa tavoittelevaa työtä, niin että elämä voisi kukoistaa. Jos lähetys ei toteudukaan ensisijaisesti ’keskuksesta reuna-alueille’ vaan pikemminkin ’reuna-alueilta keskukseen’ (*from ’mission to the margins’ to ’mission from the margins’*), mikä on reuna-alueilla olevien ihmisten erityinen anti lähetystehtävän toteuttamiseen? Miksi heidän kokemuksensa ja näkemyksensä ovat erityisen keskeisiä, kun pohdimme uudella tavalla lähetystä ja evankelioimista?”

Missio nähdään entistä kirkon kokonaisvaltaisena vuorovaikutuksena sitä ympäröivän maailman kanssa: kirkko osallistuu sitä itseään laajempaan prosessiin julistaessaan Jumalan valtakunnan saapumista. Kokonaisvaltainen missio on keskeinen periaate myös Suomen evankelis-luterilaisen kirkon lähetysten peruslinjauksessa *Yhteinen todistus*, jonka päivitetyn version piispainkokous hyväksyi istunnossaan 4.12.2017.

Viime kädessä kyse on Jumalan missiosta (*Missio Dei*), joka on Jumalan pelastavaa, parantavaa ja uudistavaa työtä tässä langenneessa maailmassa. Tämä Jumalan toiminta tapahtuu uusimman lähetysajattelun mukaan marginaalista käsin (*”mission from the margins”*). Siksi kirkossa on oltava valmiita siihen, että sen perinteiset rakenteet, ajattelutavat ja jopa teologiat voivat muuttua radikaalistikin kosketuksissa tämän maailman köyhyyteen, osattomuuteen ja syrjäytyneisyyteen. Tässä mielessä Jumalan missio sisältää kirkolle aina jopa vaaran ulottuvuuden.

Kun kirkko toteuttaa missiotaan, sen toimintatapojen tulee olla sopusoinnussa evankeliumin kanssa. Näin ei aina ole kuitenkaan historian kuluessa, jossa erilaiset imperialistiset ajattelutavat, kolonialistiset toimintatavat ja holhoavat asenteet ovat leimanneet lähetystyötä. Merkittävä ekumeeninen korjausliike tämän suhteen on *Kristillinen todistus moniuskontoisessa maailmassa* (2011), jonka Paavillinen uskontojen välisen dialogin neuvosto (PCID), Kirkkojen maailmanneuvosto (WCC) ja Maailman Evankelinen Allianssi (WEA) julkaisivat yhdessä.⁸ Siinä pyritään antamaan suosituksia, jotta kristillinen todistus tapahtuisi evankeliumin periaatteitten mukaan siten, että osoitetaan kunnioitusta ja rakkautta kaikkia ihmisiä kohtaan.

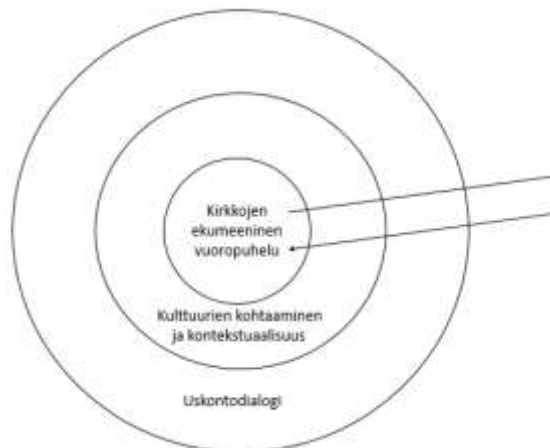
⁸ Asiakirja löytyy suomeksi Suomen Ekumeenisen Neuvoston sivuilta osoitteesta: http://www.ekumenia.fi/sen_toimii/opillinen_vuorovaikutus/asiakirjoja_documents/kristillinen_todistus_moniuskontoisessa_maailmassa_/kristillinen_todistus_moniuskontoisessa_maailmassa/

Kokonaisvaltaisesti ymmärrettyä lähetyksen käsitettä vasten määriteltynä missiologia sulkee sisäänsä monia sellaisia kysymyksiä, joita joskus käsitellään kontekstuaalisen teologian, uskontoteologian ja vapautuksen teologian nimikkeiden alla. Teologian oppialojen nimitykset ovat suhteellisia ja muuttuvaisia, minkä osoittaa missiologian oppituolien nimeäminen monissa yliopistoissa esimerkiksi ”kulttuurien välisen teologian” (*intercultural theology*) tai ”globaalin kristinuskon” (*World Christianity*) oppituoleiksi. Motivaatiota oppiaineen nimen vaihtamiseen lisää usein se seikka, että ”missiologia” mielletään kolonialistista historiaa vasten. Uudella nimikkeellä toivotaan päästävän eroon vanhahtavasta mielikuvasta.

Missiologian, ekumeniikan ja uskontotieteen oppiaineiden rajapinnalle näyttäisi muodostuneen uusi teologinen disiplina nimeltä ”kulttuurien välinen teologia”. Uudenlainen lähestymistapa kumpuaa pohjimmiltaan kirkon mission kokonaisvaltaisesta ymmärtämisestä, jonka myötä aiemmin erilliset teema-alueet yhdistyvät uusiksi kokonaisuuksiksi.

Laajasti ymmärretyn missiologian voi näin ollen nähdä sulkevan sisäänsä kolme ulottuvuutta, jotka suhteutuvat toisiinsa kolmena sisäkkäisenä kehänä¹:

- Sisimmällä kehällä ovat perinteisen ekumenian ytimeen kuuluvat kirkkokuntien väliset suhteet mutta myös kristinuskon sisäinen vuoropuhelu laajemminkin katsoen (*intrareligious dialogue*).
- Keskimmäiselle kehälle kuuluu kristinuskon kulttuurirajat ylittävän olemuksen synnyttämä dynamiikka (*inculturation*), joka samastuu kontekstualisoitumisen prosesseihin.
- Uloimmalle kehälle asettuvat suhteet muihin uskontoihin ja katsomuksiin (*interreligious dialogue*).

Ks. Volker Küster: *Einführung in die Interkulturelle Theologie*, 2011, s. 187–190.

Kontekstuaalisuuden periaate alleviivaa sekin sitä, että kirkko asemoituu monella eri tavalla suhteessa ympäristöönsä. Hyvin tunnettu ekumeeninen esimerkki on se, miten katolinen *Federation of Asian Bishops' Conferences* määritteli kirkon käyvän Aasiassa vuoropuhelua kolmella rintamalla:

- köyhien kanssa (vapautus)
- kulttuurien kanssa (inkulturaatio)
- uskontojen kanssa (uskontodialogi)

Mission raamatulliset perusteet

Kirkon mission perustana on Raamattu ja siitä erityisesti Uuden testamentin kirjoitukset, joiden keskeinen punainen lanka on sanoma Jumalan pelastusteosta Kristuksessa. Julistus ristiinnaulitusta ja ylösnousseesta Kristuksesta läpäisee koko Uuden testamentin tekstimaailman, joten missiologisesti merkityksellisten kohtien luettelo on hyvin laaja. Kaksi katkelmaa näyttäisi nousevan silti ohi muiden, kun kirkon lähetystehtävää on perusteltu teologisesti:

- 1) Matteus 28: 18–20 tunnetaan yleisesti ns. lähetyskäskynä ja on saanut keskeisen roolin esimerkiksi omassa kirkossamme, kun pyritään hahmottamaan kirkon lähetystehtävää. Tämä ilmenee esimerkiksi siinä, että piispainkokouksen vastikään hyväksymä *Suuri ihme: Rippikoulusuunnitelma 2017* esittää sen yhdeksi vaihtoehtoisista rippikoulun ulkoläksyistä.
- 2) Perinteisen lähetyskäskyn rinnalle on viime vuosikymmeninä noussut Luukas 4: 16–22, jota voi pitää Jeesuksen julkisen toiminnan aloittavana ohjelmanjulistuksena. Kyseinen kohta on saanut runsaasti huomiota vapautuksen teologiassa, minkä myötä siitä on muodostunut avainteksti kristityn kutsumuksen ymmärtämisessä. Tekstin ekumeenista merkitystä heijastelee, että *Yhdessä kohti elämää* viittaa Luukkaan ohjelmajulistukseen mutta ei Matteuksen lähetyskäskyyn.

Näiden kahden avaintekstin ohessa tärkeitä ovat olleet monet muutkin tekstit. Erityisesti Jeesuksen jäähyväisrukoukseen sisältyvä ajatus lähettämisestä: ”Niin kuin sinä lähetit minut maailmaan, niin olen minäkin lähettänyt heidät.” (Joh. 17:18) Hyvin samansuuntaisia ovat ylösnousseen Jeesuksen sanat oppilailleen: ”Niin kuin Isä on lähettänyt minut, niin lähetän minä teidät.” (Joh. 20:21)

Kirkon ulospäin suuntautuvan dynamiikan perustana on kirkon rukouselämä. On huomionarvoista, että varhaisten kristittyjen lähetystyöhön keskittyvä Apostolien teot alkaa kuvauksella Jerusalemin alkuseurakunnasta, jonka mukaan ”uskovat elivät keskinäisessä yhteydessä, mursivat yhdessä leipää ja rukoilivat” (Ap. t. 2: 42). Siksi ajanmukaisesti ymmärretty missio tapahtuu suhteessa kirkon liturgiaan, jonka yksi osa on perinteisesti lähettäminen siihen todellisuuteen, jossa kristityt elävät ja toimivat. Ortodoksisessa perinteessä puhutaankin ”liturgian jälkeisestä liturgiasta”, jolla tarkoitetaan kirkon diakonista läsnäoloa ja toimintaa maailmassa.

Viimeaikaisessa teologiassa on huomiota enenevässä määrin kiinnitetty yksittäisten jakeiden sijasta laajempiin narratiivisiin kokonaisuuksiin perusteluna kirkon missiolle ja suuntautumiselle ulospäin. Esimerkki tällaisesta on Apostolien tekojen kertomus (Ap.t. 10: 1–11: 18), jossa Pietari vieraillee Corneliuksen talossa Jumalan erityisestä kehotuksesta. Pietarin kokemus toistetaan kahteen kertaan, mikä osoittaa sen painoarvoa Apostolien tekojen kokonaisuudessa. Kertomus seuraa Paavalin kääntymystä (Ap. t. 9: 1–31) alleviivaten sitä, että astuminen Corneliuksen taloon juutalaisten puhtaussääntöjen vastaisesti vaatii eräänlaista kääntymystä myös Pietarilta: ”Nyt minä todella käsitän, ettei Jumala erottele ihmisiä. Hän hyväksyy jokaisen, joka pelkää häntä ja noudattaa hänen tahtoaan, kuului tämä mihin kansaan tahansa.” (Ap.t. 10: 34–35)

Vierailu Corneliuksen talossa on vain yksi esimerkki Raamatun kertomuksesta, jonka fokuksessa on rajojen ylittäminen. Vastaavia tekstejä on uusimmassa teologiassa nostettu enemmänkin etualalle (esim. Matt. 15: 21–28; Joh. 4: 5–42; Ap. t. 17: 16–31), jotta tultaisiin tietoisiksi kirkon mission dialogisesta, vieraanvaraisesta ja rajoja ylittävästä luonteesta.

Suomalainen todellisuus kontekstina

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon toimintaympäristö on voimakkaassa muutoksessa. Kokonaisvaltaisen mission näkökulmasta tarvitaan uskontotieteellistä ja kulttuurista mutta myös sosiologista ja sosiaalipoliittista analyysia. Seuraavassa nostetaan esiin keskeisimpiä muutostrendejä siten, että paino on katsomuksellisen kentän muutoksessa.

Katsomukselliset muutosprosessit

Uskontotieteellisesti katsoen voidaan havaita kolme erisuuntaista muutosprosessia, joista kukin vaatii oman missiologisen pohdintansa.

- 1) *Maallistuminen* on laaja prosessi, jonka käsitteellinen jäsentäminen ja merkitys on akateemisen keskustelun kohteena, mutta yksi sen ulottuvuus on kristillisen uskon väheneminen ja hengellisen elämän aktiivisuuden lasku. Tässä mielessä maallistuminen on ollut teologisen keskustelun keskiössä sotien jälkeisenä aikana, mutta vasta viimeisen kahden vuosikymmenen aikana kyselytutkimuksissa on alkanut selvästi ilmetä suomalaisten vieraantuminen kristillisestä uskosta.

Kirkon tutkimuskeskuksen tilastojen valossa näkyy, että usko kristillisiin perusoppeihin on vähentynyt voimakkaammin kuin usko Jumalaan ylipäätään. Tosin dramaattisen notkahduksen (1999–2011) jälkeen on tapahtunut tasaantumista (2011–2015). Vuonna 1999 kristinuskon opettamaan Jumalaan uskoi 47 % suomalaisista, minkä lisäksi 27 % ilmaisi uskovansa toisin kuin kirkko opettaa. Vuonna 2015 vastaavat luvut olivat 33 % ja 19 %. Näin ollen Jumalaan uskovien määrä suomalaisista putosi vajaan kahdessa vuosikymmenessä 74 %:sta 52 %:iin. Sen sijaan Jeesuksen ylösnousemukseen uskoi vuonna 1999 peräti 69 % suomalaisista mutta vuoteen 2015 mennessä luku oli pudonnut 38 %:iin.

Maallistumiseen liittyy kirkosta eroaminen ilmiönä. Kirkon nelivuotiskertomus osoittaa, että tärkeimmät syyt eroamiseen liittyvät siihen, ettei kristillisellä uskolla nähdä olevan positiivista merkitystä itselle. Osaksi tämä johtuu siitä, että usko mielletään uskomiseksi tiettyihin oppilauseisiin, eikä esimerkiksi elämänmuodoksi. Kirkosta eroamisten myötä Suomen evankelis-luterilaisella kirkolla on myös missio suhteessa omiin jäseniinsä: kysymykseksi nousee, miten motivoida kirkkoon kuuluvia säilyttämään jäsenyytensä, erityisesti nuoremmassa ikäluokissa, ja myös kastattamaan lapsensa kirkon jäsenyyteen.

Maallistumista ilmentää myös se, että uskonnollinen puhe on muodostunut kiistanalaiseksi ja jopa sosiaalisesti rajoitetuksi julkisessa tilassa – lukuun ottamatta muistumia kansalaisuskonnosta (esim. joulun juhlaperinteet, valtiolliset hautajaiset). Useimmilla maallistuneilla suomalaisilla ei kuitenkaan ole varsinaista sekularistista agendaa, jollaista edustaa äänekäs vähemmistö: heidän mielipiteensä tulee voimakkaasti esille esimerkiksi koulujen uskonnollisia tilaisuuksia koskevassa keskustelussa.

Yksi missiologinen vastaus maallistumiseen on transsendenssin ja uskonnon merkityksen korostaminen osana ihmisen elämäkokonaisuutta. Sekularisaation haaste onkin ollut modernin teologian ytimessä (esim. Dietrich Bonhoeffer, Paul Tillich), joten teologikoulutus on antanut sen hahmottamiseen varsin hyvin välineitä. Viime vuosina on teologisena trendinä tullut muotiin ns. *public theology*, joka tarkistaa modernin teologian perintöä suhteessa postmoderniin moniarvoisuuteen. Keskiöön nousee kirkkojen yhteiskunnallinen rooli.⁹ Samalla myös uskontojen välinen kohtaaminen tulee osaksi sekularisaatiota koskevaa keskustelua. Ajatuksena on, että

⁹ KS. esim. *The Church in the Public Space: A Study Document of the Lutheran World Federation* (2016).

kristilliset kirkot eivät yksin edusta transsendenssin näkökulmaa yhteiskunnallisessa keskustelussa vaan myös muiden uskontojen seuraajilla on oma kontribuutionsa annettavana. Meillä tämä näkyy käytännön tasolla esimerkiksi siinä, miten *Uskontojen yhteistyö Suomessa - USKOT-foorumi ry* on tuonut uskontoja yhteen puolustamaan positiivista uskonnonvapautta ja puhumaan yhteiskuntarauhan puolesta.

- 2) *Vaihtoehtoinen uskonnollisuus* on vakiinnuttanut paikkansa suomalaisessa katsomuskentässä. Vaikka vaihtoehtoinen uskonnollisuus ei ole valtavirtaistunut, se on kuitenkin arkipäiväistynyt: uushenkisyys (ns. New Age) aiheutti vielä 1990-luvun alussa huolestunutta keskustelua kirkollisissa piireissä, mutta sittemmin se on asemoitunut osaksi katsomuskenttää eikä siihen kiinnitetä enää erityisempää huomiota.

Uskontososiologisessa tutkimuksessa onkin viimeistään 1990-luvulta alkaen vallannut alaa ajatus, että uskonto ei ole kadonnut vaan muuttanut muotoaan. Kyse ei ole vain uskonnollisiksi luokiteltavista virtauksista (esim. uushindulaisuus, buddhalaisuus) vaan myös yksilöllistyneistä ja voimaannuttavaksi koetuista meditatiivisista harjoitteista (esim. jooga, mindfulness), jolloin henkiset virtaukset paikantuvat hyvinvointikulttuurin kenttään. Näin ollen erilaiset itämaisperäiset uskonnolliset traditiot vaikuttavat kirkon jäsenistön parissa, mikä vaatii uudenlaista teologista erottelukykä.

Missiologista vastausta vaihtoehtoisen uskonnollisuuden kohtaamiseen voi etsiä kontekstualisaatiosta, jollaisen avulla kristillistä uskoa voidaan ilmaista erilaisille alakulttuureille tutuin käsittein ja elää todeksi näiden kannalta mielekkäin tavoin (esim. painotus yksilölliseen polkuun, jonka osana hengellisiä harjoituksia). Tärkeä teologinen kysymys liittyy kirkon käyttämään kieleen: miten viestitään kristillistä sanomaa ymmärrettävästi ja merkityksellisesti sellaiselle, jolle valaistuminen on tutumpi käsite kuin vanhurskauttaminen?

Kirkko viestii yhä useammin evankeliumia ihmisille, joille valaistuminen on tutumpi käsite kuin vanhurskauttaminen.

- 3) *Maahanmuuttajien edustamat uskonnot* tuovat Suomeen globaalin uskonnollisen kirjon ja edustavat usein varsin perinteisiä uskontulkintoja. Siksi maahanmuuttajien uskonto erottuu omaksi kategoriakseen erotuksena edellä mainitusta vaihtoehtoisesta uskonnollisuudesta. Joitakin leikkauspintoja toki on: esimerkiksi Krishna-yhteisön (ISKCON) temppelissä Helsingissä käy niin hindulaisia maahanmuuttajia kuin vaihtoehtoisen henkisyiden kentässä liikkuvia kantasuomalaisia.

Suomessa on Venäjän vallan ajalta kaksi vanhaa uskonnollista vähemmistöä – juutalaiset ja tataarimuslimit –, jotka ovat sopeutuneet osaksi suomalaista yhteiskuntaa samalla omaa identiteettiään vaalien. Suomalaisen yhteiskunnan moniuskontoisuus on näin ollen historiallisesti pidempi kuin muiden Pohjoismaiden, vaikka määrällisesti mittasuhteet ovatkin tänä päivänä erilaisia, ja nämä yhteisöt toimivat kotoutumisen malliesimerkinä.

Maahanmuuttajien uskonnollisuus puhuttaa. Erityisesti islam on noussut Suomessakin uskontoja koskevan keskustelun polttopisteeseen. Keskustelu ei koske ainoastaan uskonnon roolia kansainvälisen politiikan tapahtumissa (esim. kansainvälinen terrorismi) vaan myös islamin soveltumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Esimerkiksi Helsinkiin kaavailtu islamilainen monitoimikeskus (ns. suurmoskeija) sai aikaan kiivasta yhteiskunnallista debattia.

Suomen evankelis-luterilaisella kirkolla on merkittävä mahdollisuus toimia sillanrakentajana yhteiskunnan katsomuksellisten muutosten keskellä:

”Katsomusten kirjo Suomessa tulee jatkuvasti laajenemaan sekä maahanmuuton että suomalaisten omien valintojen seurauksena. Tästä syystä luterilaiseen katsomukseen pohjautuvia tapoja suhtautua käytännöllisesti ja inhimillisesti kulttuuriseen erilaisuuteen voidaan perustellusti kehittää eteenpäin kulttuurien kohtaamisen asiantuntijuudeksi. Viime vuosina lisääntynyt yhteiskunnallinen polarisaatio on osoittanut, että kulttuurisia sillanrakentajia tarvitaan. Katsomuksiltaan luterilaiset ovat jo valmiiksi monella tavalla välittäjän asemassa uskonottomien suomalaisten ja uhkaaviksi koettujen uskonnollisten kulttuurien välissä, mikä voi olla kirkolle erityinen vahvuus.” (*Osallistuva luterilaisuus*, s. 261)

Suomalaisen yhteiskunnan moniuskontoistuminen merkitsee sitä, että kirkon työntekijöiden uskontodialogitaitoja tulee vahvistaa. Tavoitteena on rauhanomainen rinnakkain eläminen. Myös rohkeutta ja taitoa todistaa omasta kristillisestä uskostaan ilman imperialistista sävyä tulee edistää. Tällöin tarvitaan avointa ja pohdiskelevaa opetusta siitä, miten muut uskonnot näyttäytyvät evankeliumin valossa. Tässä voidaan hyötyä ekumeenisesta vuoropuhelusta ja perehtymisestä globaalin etelän teologioihin: varsinkin aasialaisissa teologioissa heijastuvat kokemukset siitä, mitä on elää kristittyinä moniuskontoisessa yhteiskunnassa.

On hyvä muistaa, että merkittävä osa maahanmuuttajista on kristittyjä. Pääkaupunkiseudulla toimii jo ekumeeninen etnisten seurakuntien verkosto. Sen piirissä on kolmisen kymmentä etnistä tai maahanmuuttajataustaista seurakuntaa, joilla on usein vahvat yhteydet lähettävään ”emokirkkoon”. Näiden uusien seurakuntien edustajat määrittelevät usein yhteisönsä kansallisuuden ja kristillisen suuntauksen kautta: kyseessä voi olla esimerkiksi kamerunilainen presbyteeriseurakunta, nigerialainen helluntaiseurakunta tai etiopialainen evankelikaalinen kirkko. Vastaavia verkostoja tuleekin perustaa kaikkialle, missä tällaisia uusia seurakuntia toimii.

Keskusteluun Suomen evankelis-luterilaisen kirkon missiosta tuo oman lisävihahtensa se, että uusilla vähemmistökirkoilla saattaa olla vahva visio tehtävästä todistaa Jeesuksesta. Huomionarvoista on se, että moni uusien yhteisöjen pastoreista näkee Suomen maallistuneena maana, jonka kansalaiset eivät ole ”uskossa” ja siksi tarvitaan ”uudelleen evankelioimista”. Uskoon tuleminen liitetään monissa seurakunnissa henkilökohtaiseen kääntymykseen ja joissain seurakunnissa myös kasteelle menemiseen. Seurakuntakohtaisia eroja on paljon, joten ei tule yleistää liikaa.

Kontekstuaalisuus missiologisena periaatteena

Kulttuurisesti katsoen Suomi lähestyy tilannetta, jossa perinteisestä yhtenäiskulttuurista on jäljellä lähinnä rippeet. Kyse ei ole vain maahanmuuton tuomasta ja helposti näkyvästä monikulttuurisuudesta, vaan taustalla on syvällisiä yhteiskunnallisia muutoksia esimerkiksi alueellisen eriytymisen seurauksena:

”Monimuotoisuus voidaan helposti nähdä vain maahanmuuton myötä kehittyneenä monikulttuurisuutena, mutta ilmiö on huomattavasti laajempi. Se ilmenee perinteisinä vähemmistökulttuureina sekä suurten asutuskeskusten ja maaseutu ympäristön erilaisuutena

ja varsinkin pääkaupunkiseudun ja muun Suomen välisenä kulttuurisena erilaisuutena.”
(*Erilaistuva kirkko. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2012–2015: Katsaus kirkon työhön*, Kirkon Tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 47, s. 22.)

Varsinkin urbaaneissa keskittymissä elää rinnakkain alakulttuureja, joiden välillä yksilöt saattavat notkeasti liikkua omaksuen vaihtuvia identiteettejä vaihtuvissa sosiaalisissa viitekehyksissä. On puhuttu ”postmodernista” kulttuurista, jonka tuntomerkkejä ovat pirstaloituminen, notkeus ja muutos. Tämä haastaa perin juurin pitkälti yhtenäiskulttuurin ehdoilla rakentuneen kirkollisen kulttuurin. Toimintaympäristön kulttuurinen pluralistisuus heijastuu kirkkoon siinä määrin, että kirkossa on syytä arvioida kriittisesti luterilaisen yhtenäiskulttuurin perintöä.

Yhtenäiskulttuurin ihanteiden voi nähdä heijastuvan esimerkiksi siinä, miten kirkossa säädetään jumalanpalvelusten ajankohdista (KJ 2: 2–3§) tai miten kirkkotilojen käytöstä säädettyä viitataan problematisoimatta ”sen pyhyteen soveltuviin tarkoituksiin” (KJ 12: 2§). Sosiologisten muutosten myötä on ilmeistä, että 24/7 -yhteiskunnassa ei ole enää yhtä ainoaa sopivaa ajankohtaa jumalanpalveluksille eivätkä kaikki kirkon jäsenet miellä samalla lailla sitä, mikä sopii kirkkotilan pyhyteen.

Missiologisesti katsoen kontekstuaalisuus on välttämätön periaate kulttuurisen moninaisuuden keskellä. Kontekstuaalisuus tarkoittaa sitä, että uskonilmaisut sovitetaan kulloisenkin kulttuurisen, kielellisen ja jopa uskonnollisen ympäristön mukaiseksi. Tässä suhteessa Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa on jo ollut monenlaisia avauksia: on esimerkiksi järjestetty erilaisia pop up -tyyppisiä tapahtumia sekä messuja, jotka pohjautuvat tiettyyn musiikkigenreen (esim. metallimessu). Suurille kaupungeille on leimallista, että vaihtoehtoisia konteksteja voi olla useitakin saman kadun varrella, joten uusille avauksille ja innovaatioille on jatkuva tilaus.

Puhe ”kontekstuaalisesta teologiasta” on yleistynyt vasta viime vuosikymmeninä, mutta ilmiö itsessään ei ole uusi: kaikki teologia on kontekstuaalista. Kristinuskon keskeinen oppi on inkarnaatio, joten Jumala sana tulee todeksi erilaisissa inhimillisissä konteksteissa. Kristinuskon periaatteellinen käännettävyys onkin yksi selitys sille, miksi kristinusko jo alun perin alkoi levitä uusiin kulttuurisiin konteksteihin ja saada vaihtelevia liturgisia muotoja sekä teologisia sanotuksia. Käännettävyyden periaate näkyy myös siinä, mikä merkitys raamatunkäännöstyöllä on lähetystyön historiassa.

Kaikki teologia on kontekstuaalista ja kirkon tulee viestiä evankeliumia eri ilmaisutavoilla.

Huomionarvoista on, että kristillisen yhtenäiskulttuurin aikana syntyneet luterilaiset tunnustuskirjat tunnistavat nekin kontekstuaalisuuden periaatteen ainakin alustavassa mielessä:

”Jos näet inhimilliset perinnäistavat eivät ole välttämättömiä jumalanpalvelusmenoja Jumalan edessä kelpaavan vanhurskauden saavuttamiseksi, voidaan olla vanhurskaita ja Jumalan lapsia, vaikka jotkin perinnäistavat eivät olekaan sellaisia, mitä muualla on omaksuttu. Voitaisiin päätellä näinkin: jos saksalaisten vaateparren käyttäminen ei ole välttämätön jumalanpalvelustapa Jumalan edessä kelpaavan vanhurskauden saavuttamiseksi, niin vanhurskaita ja Jumalan lapsia, vieläpä Kristuksen kirkkokin voi olla siellä, missä jotkut ehkä eivät käytä saksalaista vaatepartta, vaan ranskalaista.” (Apol., 34)

Teologisesti on tärkeää pohtia, missä määrin kieli vaikuttaa uskon sisältöön. Kun uusi kulttuurinen käsite otetaan kristilliseen käyttöön, tapahtuu kaksinkertainen transformaatio: käänösprosessissa rikastuvat niin kristillisen uskon ymmärtäminen kuin käytetty käsite, joka saa uusia merkityksiä kristinuskon viitekehyksessä. Käänösprosessi uhkaa jäädä pinnalliseksi, jos ydinviestin ajatellaan pysyvän

”muuttumattomana”. Toisaalta uusien ilmaisumuotojen ja aiemman tradition välillä täytyy vallita riittävä jatkuvuus, jotta taattaisiin se, mitä perinteisesti on ilmaistu puhumalla ”uskon apostolisuudesta”.

Uskonilmaisujen kontekstuaalisuuteen nostaa esille paljon keskustellun ja kirkkopoliittisiakin sävyjä saaneen ajatuksen ”kirkon moniäänisyydestä”.

Kirkon alkuperäisiin ihanteisiin on kuulunut epäilemättä jonkinlainen moniäänisyyden ihanne, sillä kristillinen kirkko omaksui kaanoniinsa neljä keskenään jännitteistä kuvausta Jeesuksen elämästä. Laajemminkin arvioiden Uuden testamentin ”luukaslainen”, ”johanneslainen” ja ”paavalilainen” teologia painottavat asioita eri tavoin. Silti usko nähtiin yhteisenä: ”Yksi on Herra, yksi usko, yksi kaste!” (Ef. 4: 4–6) Kristinuskon pysyvänä perusjännitteenä voidaan pitää sitä, että yksi ja sama usko Herraan Jeesukseen saa monia muotoja ja ilmauksia. Tämä näkyy varhaiskristillisten kiistojen ratkaisuksi vuonna 451 hyväksytyssä Khalkedonin oppilausemassa koskien Kristuksen jumalallista ja inhimillistä luontoa. Sitä voi nimittäin pitää erityyppisenä saavuttaa tasapaino yhden uskon ja moninaisten kristologien sanotusten välillä.¹⁰

Kulttuurisesti pirstaleinen yhteiskunta vaatii kirkkoa operoimaan yhden yhtenäisen puhetavan ja toimintamallin sijaan monilla vaihtoehtoisilla kielillä ja tavoilla. Tämä korostuu Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa, joka sulkee sisäänsä enemmistön suomalaisista ja jonka jäsenkunnassa on siksi läsnä suomalaisen yhteiskunnan koko kulttuurinen kirjo. Seurakunnissa tuleekin etsiä jatkuvasti vaihtoehtoisia puhetapoja evankeliumin julistamisessa, sillä kirkon missioon kuuluu olla pelastuksen tähden ”kaikille kaikkea” (1 Kor. 9:22).

Kontekstuaalisuuden periaate asettaa uudenlaisia vaatimuksia seurakuntatyön suunnittelulle ja myös työntekijöiden rekrytoinnille. Minkä tahansa alakulttuurin mukaisen toiminnan ohjaaminen vaatii sitä, että vetäjän täytyy itse tuntea kyseistä alakulttuuria. Jotta näin tapahtuisi, kirkossa tulee kohdata erilaiset alakulttuurit avoimesti ja kunnioittavasti, niin että nähdään niissä olevat myönteiset ulottuvuudet. Liian usein ensireaktiot kirkon suunnasta ovat heijastaneet ennemminkin epäluuloa ja varauksellisuutta. Sen kautta on saattanut syntyä turhaa vastakkainasettelua, joka on vieraannuttanut erilaisten alakulttuurien toimijoita kirkon piiristä sen sijaan, että heidän kulttuurinsa olisi voitu ”kastaa” kristilliseksi.

Eroavaisuuksien yhteiskunta ja profeetallinen missio

Yhteiskunnallisesti tarkastellen suomalainen yhteiskunta on käynyt satavuotisen itsenäisyytensä aikana läpi hyvin nopeita ja monitahoisia muutosprosesseja, jotka ovat vaikuttaneet myös kirkon asemaan.

Pohjoismaisena hyvinvointiyhteiskuntana Suomi on sijoittunut monissa kansainvälisissä hyvinvointivertailuissa korkealle. Viime aikoina Suomen evankelis-luterilaisen kirkon toimintaympäristö on kuitenkin muuttunut selkeästi huonompaan suuntaan, kun tilannetta arvioidaan kristilliseen sanomaan kuuluvan sosiaalisen oikeudenmukaisuuden näkökulmasta.

Köyhyys ja yhteiskunnallinen eriarvoisuus ovat olleet kasvussa. Suomalainen köyhyys ei enää ole vain suhteellista pienituloisuutta vaan myös absoluuttista köyhyyttä.¹¹ Arvioiden mukaan jopa 130 000 lasta elää köyhissä lapsiperheissä ja monet kärsivät nälkää. Esimerkiksi leipäjonot herättivät syntyessään 1990-luvun alussa huomiota, ja niitä pidettiin sopimattomina pohjoismaiseen hyvinvointivaltioon. Vuonna 1994 köyhyysaste Suomessa oli 4 %, kun taas uusimpien tilastojen mukaan köyhyysaste on 12 % ja leipäjonot

¹⁰ Näin Juha Pihkala: ”Kommunikoiva, konkreettinen ja kärsivä Jumala.” – *Minä uskon? Jumala-usko 2010-luvulla*, 2010, s. 135: ”... voidaan hyvällä syyllä sanoa, että ne monet ja erilaiset Kristus-kuvat, joita on aikojen kuluessa syntynyt, eivät oikeastaan olekaan *yhden* uusitamentillisen Kristus-kuvan kontekstuaalisia sovellutuksia. Olisi parempi sanoa, että inhimillis-historiallinen elämänteksti on kulloinkin kutsunut esiin sen Uudessa testamentissa jo odottavan Kristus-kuvan, joka siinä tilanteessa on ollut johtamassa Kristuksen lunastustyön yhteyteen ja osalliseksi pelastuksen salaisuudesta. Tämä on erittäin tärkeä näkökohta myös tämän päivän maailmassa.”

¹¹ Köyhyyteen liittyvää tutkimustietoa löytyy kootusti verkkosivustolta <http://www.eapn.fi/koyhyys/tutkimuksia-ja-tutkimuksen-lahteita/>.

ovat pitkiä. Tutkimusten mukaan leipäjonoissa käy eniten pitkäaikaistyöttömiä miehiä ja pientä eläkettä saavia naisia. Perusturvan alhaisuus on yhdistävä tekijä sille, miksi henkilö turvautuu leipäjonoon.

Kirkko toimii kasvavan osattomuuden ja köyhyyden Suomessa, jossa hyväosaiset eivät tunne vähävaraisten arkea.

Sosioekonomiset terveyserot ovat Suomessa suuret riippumatta siitä, millä mittarilla sosioekonomista asemaa ja terveyttä mitataan. OECD onkin huomauttanut Suomen terveyserojen kasvusta. Tuloryhmien väliset terveyserot eivät johdu vain koulutuksesta ja ammattiasemasta, vaan osa juontaa juurensa lapsuuden ja nuoruuden perhetilanteeseen. Terveyspalvelujärjestelmä on rakenteeltaan eriarvoistava, sillä hyvätuloiset voivat käyttää enemmän palveluja kuin pienituloiset. Sosioekonomisen tilanteen lisäksi myös alueellinen eriarvoisuus näkyy terveyseroissa.

Huolestuttavinta on suomalaisten kokemusmaailmojen eriytyminen: hyväosaiset eivät tiedä, miten vähävaraiset perheet joutuvat elämään. Hyvinvointivaltion jaetusta kokemuksesta on nopeasti siirrytty kohti uusliberalistista yhteiskuntaa, jossa jokaisen ajatellaan olevan oman onnensa seppä. Moni hyväosainen pitää onnistumistaan omana ansionaan eikä tunnista rakenteellisia ja yhteiskunnallisia tekijöitä, jotka ovat mahdollistaneet hänen hyvinvointinsa. Tämä näkyy asenneilmapiirin koventumisena niitä kohtaan, jotka ovat ajautuneet vaikeuksiin. Köyhän, sairaan tai työttömän elämäntilanteen ajatellaan olevan henkilön omien valintojen tulosta. Tilanteen korjaamiseksi ehdotetaan yksilöä velvoittavia ratkaisuja, eikä ymmärretä esimerkiksi vähimmäisturvan tason ja hakumenettelyjen, terveyspalvelujen saatavuuden sekä työllisyystilanteen vaikutuksia.

Myös maahanmuuttajia kohtaan vihamielisen kansallismielisyyden voi nähdä seurausvaikutukseksi elämäntodellisuuksien eriytymisestä. Äärinationalismi ammentaa voimaa köyhtyneen kansanosan katkeruudesta mutta myös kyvyttömyydestä samaistua toisessa elämäntilanteessa elävän hätään.

Missiologisena vastauksena yhteiskunnalliseen eriarvoistumiseen ja kokemusmaailmojen eriytymiseen kirkon tulee nostaa profeettallisesti esiin epäoikeudenmukaisuuden ilmentymät ja ihmisarvon loukkaukset suomalaisessa yhteiskunnassa. Kirkko ei saa vaieta, kun ihmisillä ei ole edellytyksiä siedettävään elämään.

Kirkolla on diakoniatyönsä kautta ainutlaatuinen kosketus suomalaisen yhteiskunnan eriytymis- ja syrjäytymisprosesseihin. Siksi tilanteessa korostuu kirkon merkitys yhteiskunnallisena asennevaikuttajana. Erityisen tärkeää on vaikuttaminen asenteisiin ja tiedon jakaminen, jotta erityisesti parempiosaisten ymmärrys huono-osaisten elämäntilanteista, elämän haavoittuvuudesta ja yhteisvastuullisuuden eetoksesta kasvaisi.

On tärkeää huomata, että tutkimusten mukaan valtaosa suomalaisista näkee kirkon tehtävänä heikompiosaisien puolustamisen. Siksi tällä ulottuvuudella on suuri merkitys siinä, millä tavoin suomalaiset kokevat kirkon merkitykselliseksi suomalaisessa yhteiskunnassa. Samalla monilta on kuitenkin hämärtynyt, että heikompiosaisista huolehtimisen ja heidän puolestaan puhuminen on kristinuskon ytimessä.

Kirkko lievittää köyhyyden seurauksia tarjoamalla ruokaa ja suojaa. Tämän ohella kirkon tulee puolustaa jokaisen ihmisen arvoa Jumalan kuvana (1 Moos. 1:27) ja puuttua yhteiskunnan eriarvoistaviin käytäntöihin sekä epäoikeudenmukaisiin rakenteisiin diakonianäkemyksensä mukaisesti. Tälle aktiiviselle roolille antavat tukea vapautuksen teologia sekä ekumeeninen lähetysteologia.

Profeettalliseen vastuuseen liittyvät myös ympäristökysymykset. Ilmastonmuutos, eliölajien katoaminen, sademetsien tuhoutuminen ja muunlaiset uhkat biodiversiteetille liittyvät nekin siihen, mitä merkitsee olla kristitty tämän päivän maailmassa.

Uskon ja etiikan käsitteellinen erottelu toisistaan kuuluu luterilaisen teologian tärkeisiin oivalluksiin. Erottelu voi kuitenkin muodostua kokonaisvaltaisen mission näkökulmasta ongelmalliseksi, jos sitä

käytetään perusteluna kirkon tehtävän rajaamiselle puhtaasti hengellisiksi miellettyihin asioihin kuten jumalanpalvelukseen, kirkollisiin toimituksiin ja sanalliseen evankelioimiseen. Osana tätä prosessia tulee arvioida regimenttiopin tulkintoja tämän päivän luterilaisuudessa. Historiallisesti katsoen luterilainen regimenttioppi muodosti yhden aatteellisen kulmakiven suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan rakentamiselle, ja siltä osin kuin se painottaa yhteiskunnan vastuuta köyhimmistä, sillä on yhä positiivinen arvonsa:

”Kirkolla on Suomessa vuosisatojen mittainen perinne heikompiosaisten auttajana. Luterilaisen regimenttiopin mukaan ihmisten avun tarve on ’tämänpuoleinen’, käytännöllisin keinoin ratkaistava asia. Näin ollen kirkon tulee toimia aktiivisesti yhteiskunnassa vastatakseen ihmisten tarpeisiin, mutta päävastuu yhteiskunnan hyvinvoinnin ja oikeudenmukaisuuden turvaamisesta on valtiolla. Oikeudenmukaista yhteiskuntaa ei luterilaisen näkemyksen mukaan rakenneta pelkästään hyväntekeväisyyden vaan julkisesti tuettujen hyvinvointipalveluiden kautta. Luterilainen kirkko on tätä periaatetta seuraten asettunut puheenvuoroissaan ja kannanotoissaan tukemaan hyvinvointivaltiota ja kritisoimaan siihen kohdistuvia supistuksia.” (Osallistuva luterilaisuus, s. 259)

Lutherin regimenttioppi on kuitenkin johtanut myös sellaisiin tulkintoihin, joiden mukaan kirkon tulee pysytellä hengellisissä asioissa eikä puuttua yhteiskunnallisiin asioihin. Tämä ei vastaa regimenttiopin alkuperäistä intenttiota. Lutherin kirjoituksissa ja luterilaisissa tunnustuskirjoissa vaaditaan maallisilta hallitsijoilta oikeudenmukaisuuden edistämistä ja lähimmäisenrakkaudenperiaatteen vähimmäisvaatimusten toteutumista yhteiskunnassa. Lutherin Ison katekismuksen seitsemännen käskyn selityksessä arvostellaan hyvin vahvoin ilmaisin lähimmäisen kustannuksella tapahtuvaa taloudellista voitonpyyntiä ja asetetaan maallisen vallan tehtäväksi suitsia köyhiä riistävää kaupankäyntiä:

”Meidän tehtävämme on opettaa ja rangaista ainoastaan Jumalan sanaa käyttäen. Edellä kuvatun julkisen mielivallan torjuminen taas on ruhtinaiden ja esivallan asia. Heidän tulisi selkeäkatseisesti ja rohkeasti panna kaikenlainen liiketoiminta ja kaupankäynti järjestykseen ja pitää yllä tätä järjestystä, niin ettei köyhiä rasiteta ja sorreta eikä heidän itsensä tarvitsisi ottaa muiden syntejä niskoilleen.” (IK,I, 249)

Vaikka tunnustuskirjat syntyivät toisenlaisessa historiallisessa tilanteessa ja niistä on turha etsiä nykyistä vapautuksen teologiaa, luterilainen reformaatio ymmärretään väärin, jos siihen vedoten kirkkoa vaaditaan vaikenemaan yhteiskunnallisista vääryyksistä. Luther tiedosti, että maallinen esivalta voi unohtaa sille kuuluvan tehtävänsä, jolloin kirkon ja kristittyjen velvollisuus on ryhtyä julistamaan lakia esivallalle. Luther näyttäisi olleen valmis hyväksymään jopa passiivisen vastarinnan.

Kirkon profeetallinen vastuu on keskeinen teema tämän päivän ekumeenisessa liikkeessä, jossa myös Suomen evankelis-luterilainen kirkko on mukana. *Yhdessä kohti elämää* (108) sanoittaakin mission profeetallisen ulottuvuuden seuraavasti:

”Jumalan armotalous perustuu kaikkiin kohdistuvan rakkauden ja oikeudenmukaisuuden arvoihin, ja muutosta luova lähetys vastustaa vapaaseen markkinatalouteen liittyvää epäjumalanpalvelusta. Globaali talous on vaihtanut elämän Jumalan mammonaan, vapaiden markkinoiden kapitalistiseen jumalaan. Se esittää, että maailma pelastuu kartuttamalla kohtuuttomia rikkauksia ja turhaa varallisuutta. Lähetysten tulee olla vastakulttuuri, joka tarjoaa vaihtoehtoja tällaiselle jumalattomalle näylle, sillä lähetys kuuluu elämän, oikeudenmukaisuuden ja rauhan Jumalalle eikä tuolle epäjumalalle, joka tuo kurjuutta ja kärsimystä sekä ihmisille että luonnolle. Lähetysten tulee siis tuomita ahneuden talousjärjestelmä ja liittyä jumalalliseen rakkauden, jakamisen ja oikeudenmukaisuuden armotalouteen.”

Vieläkin selvemmin mammonan palvontaa kritikoii paavi Franciscus missionaarisessa kehotuskirjeessään *Evangelii Gaudium* (55):

”Eräs tämän tilanteen syistä on suhteemme rahaan, koska annamme sen rauhassa hallita itseämme ja yhteiskuntiamme. Nykyinen finanssikriisi saa meidät jättämään huomiotta, että se sai alkunsa syvästä ihmisyyden kriisistä: ihmispersonan ensisijaisuuden kieltämisestä! Olemme luoneet uusia epäjumalia. Muinaisen kultaisen vasikan palvonta (vrt. 2 Moos. 32: 1-35) on palannut uudessa ja häikäilemättömässä hahmossa rahan palvontana ja kasvottoman talouden diktatuurissa vailla todella inhimillistä päämäärää. Maailmanlaajuinen rahamarkkinoiden ja talouselämän kriisi paljastaa niiden epätasapainon ja ennen kaikkea, miten ne eivät ole aidosti kiinnostuneita ihmisistä; ihminen tulee samastetuksi vain yhteen hänen tarpeistaan: kuluttamiseen.”

Myös evankelikaalit nostavat esiin mission profeettallisia ulottuvuuksia. Lausannen julistuksen ja Manilan manifestin jatkoksi hyväksyttiin vuonna 2010 *The Capetown Commitment*, jossa todetaan muun muassa seuraavasti (I, 7 ”We love God’s world”):

”Jumalan rakkaus luomakuntaa kohtaan edellyttää, että me kadumme osallisuuttamme maailman luonnonvarojen hävittämisessä, haaskaamisessa ja saastuttamisessa, samoin kuin sitä, että me olemme hiljaisessa salaliitossa konsumerismin myrkyllisen epäjumalanpalveluksen kanssa. Niiden sijasta me sitoudumme kiireellisesti profeettalliseen ekologiseen vastuuseen. Me tuemme kristittyjä, joiden erityinen missionaalinen kutsumus on ympäristön puolesta vaikuttaminen ja toimiminen, samoin kuin niitä, jotka ovat sitoutuneet Jumalan toimeksiannon toteuttamiseen turvaamalla ihmisten hyvinvointia, huolehtimalla ihmisten tarpeista sekä hallitsemalla ja hoitamalla luomakuntaa vastuullisesti. Raamattu vakuuttaa meidät Jumalan lunastavasta tahdosta luomakunnan suhteen.”

Moniarvoisen mediayhteiskunnan haaste kirkon toimintatavoille

Edellä on osoittautunut, että uskonnollis-kulttuurinen monimuotoisuuden lisääntyminen on keskeinen muutos, joka leimaa Suomen evankelis-luterilaisen kirkon toimintaympäristöä. Siksi kirkon työntekijöiltä vaadittavaan missiologiseen osaamiseen kuuluvat uskontojen kohtaamisen vaatimat uudenlaiset taidot, mitä alleviivataan myös viimeisimmässä kirkon nelivuotiskertomuksessa:

”On ilmeistä, että uskontodialogin ja uskontoteologian tarve lisääntyy niin kokonaiskirkon tasolla kuin paikallisseurakunnissa. Kirkko kohtaa yhä useammin myös vakaumuksellista uskonnottomuutta, ja kirkon tulisi etsiä keskusteluyhteyttä myös uskonnottomien kanssa. Kirkon lähetystehtävä toteutuu enenevässä määrin ympäristössä, jossa kristillisen uskon kuvasto, kieli ja käytännöt eivät ole enää itsestään selvästi tuttuja. Varsinkin nuorempien ikäluokkien kohdalla on tapahtunut vieraantumista kristillisestä perinteestä. Kristillistä uskoa on tulkittavalla ajassa, jota leimaavat muun muassa nopeat muutokset, kulttuurien kohtaaminen ja katsomuksellinen moninaisuus. Kyse on siis laajalla rintamalla tapahtuneista muutoksista, jotka mitä ilmeisimmin tulevat jatkumaan. Nämä muutokset haastavat kiistatta myös kirkon lähetystehtävän toimintakulttuurin. Kontekstuaalisen lähetystehtävän merkitys tulee olemaan yhä tärkeämpi. Tähän liittyy kiinteästi muun muassa vieraanvaraisuuden toteuttaminen erilaisten kulttuurien ja ihmisten kohdatessa. Kansainvälistymisen myötä kirkko tulee olemaan myös kosketuksissa aiempaa enemmän kristinuskon globaalien virtausten kanssa.” (Osallistuva luterilaisuus, s. 46)

Kirkon jäsenet joutuvat aiempaa enemmän perustelemaan itselleen ja muille, miksi he ovat kristittyjä ja miten kristinusko näkyy heidän elämässään. Kirkon tulee siksi antaa jäsenilleen välineitä käydä tällaista keskustelua.

Moniarvoisessa yhteiskunnassa kirkon jäsenet joutuvat perustelemaan aina uudelleen, miksi he haluavat olla kristittyjä.

Katsomuksellinen ja kulttuurinen pluralismi asettaa erityisessä määrin uuteen tilanteeseen sellaisen kirkon, joka on historiansa aikana enimmäkseen toiminut luterilaisen yhtenäiskulttuurin ehdoilla.

Uskontososiologian näkökulmasta on nimittäin esitetty, että yhteiskunnassa vaikuttava katsomuksellinen pluralismi haastaa uskonnollisten yhdyskuntien ajattelutavat syvällisemmin kuin kenties mikään muu tekijä.¹² Pluralismi on sellainen sosiaalinen tilanne, jossa ihmiset, joilla on erilaiset etniset taustat, maailmankatsomukset ja moraaliset katsomukset, elävät yhdessä rauhanomaisesti ja ovat monipuolisessa vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Hyvä on huomata, että sosiaalisesti eriytynyt monimuotoisuus ei vielä riitä pluralismiksi, vaan tämän edellytyksenä on vuorovaikutus yli erilaisten rajojen. Taustalla on modernisaatio, joka on tuottanut monia katsomuksellista pluralismia edesauttavia voimia. Näihin kuuluvat kaupungistuminen, siirtolaisuus, massaturismi, koulutustason kohoaminen sekä joukkoviestintä.

Pluralismi sinänsä ei heikennä uskonnon vaikutusta, mutta se vaikuttaa uskonnollisten totuusväitteiden varmuuteen avatessaan portit lukuisille valinnoille. Uskonnollisten traditioiden tuleekin löytää pluralismin kohdalla tie, joka kulkee fundamentalismin ja relativismin välistä: edellinen yrittää palauttaa menetetyn varmuuden ja opillisen yhdenmukaisuuden ghattoutumalla suhteessa ympäröivään yhteiskuntaan, jälkimmäinen taas väittää, että mitään totuutta ei ole olemassakaan.

Muutoksen voi tulkita myös kairos-hetkeksi. Suomen evankelis-luterilaisella kirkolla on edelleen käytössään merkittävät resurssit ja lisäksi erilaisten kyselytutkimusten mukaan ihmisten asenne kirkkoon on perin myönteinen. Avainkysymykseksi muodostuu, pystyvätkö kirkon työntekijät ja kirkollinen toimintakulttuuri uudistumaan ympäristön vaatimusten mukaisesti. Teologisen pohdinnan tasolla pitää käydä rohkeaa vuoropuhelua ajan virtausten kanssa, eikä tuudittautua luulemaan, että kirkossa itsestään selvinä pidetyt puhumisen ja toimimisen tavat olisivat sitä laajemmin katsottuna.

¹² Ks. Peter L. Berger: *The Many Altars of Modernity: Toward a Paradigm for Religion in a Pluralist Age*, 2014.

Yksi yhteiskunnallisen muutoksen seuraus on se, että kirkon ei kannata enää perustaa toimintaansa ensi sijassa kokoavalle toiminnalle. Painopistettä on laitettava aiempaa enemmän näkyvyyteen mediassa ja yhteisölähtöiseen työhön – siihen, että kirkko kohta ihmisiä siellä, missä nämä ovat. Luonnollisestikin tällöin nousevat esiin kysymykset, mikä on uskonnon tai uskonnollisten yhteisöjen paikka julkisessa tilassa ennen kaikkea juridisesta näkökulmasta.

Kirkon pitää perustella mukana olemisensa ja myös sopeuttaa olemisen tapansa sellaiseksi, että se sopii monikatsomukselliseen tilaan – kuitenkin selkeästi uskonnollisena yhdyskuntana. Konkreettinen esimerkki on se, että seurakunnan työntekijöiden tulee osata puhua tilanteissa, joissa kaikki eivät ole kristittyjä: tällöin puheen pohjavirtana tulee olla kristillinen identiteetti, mutta puhettavan tulee olla yhteisöllisesti katsoen inklusiivinen ja harmoniaa edistävä.

Vaikka sitoutuminen instituutioihin on vähentynyt ja individualismi kasvanut, halu muuttaa yhteiskuntaa nousee uusin tavoin esiin. Siksi kirkon tekemä auttamistyö koetaan tärkeäksi. Tärkeää on huomata, että ihmisoikeuksien ja tasa-arvon puolustamisesta on tullut nuoremmalle sukupolvelle suoranaisten kriteeri instituutioiden arvottamisessa.

Vahvana yhteiskunnallisena toimijana kirkko voi olla rakentamassa yhteisöjä yhdessä muiden kanssa. Kirkon työ eri yhteisöissä vaatii valmiutta astua epämukavuusalueelle, kestää pettymyksiä ja kykyä rakentaa uutta. On mentävä sinne, missä ihmiset ovat, ja kuunneltava, mitä ihmiset toivovat. Tämä saattaa vaatia myös seurakunnan rakenteiden muuttamista, jotta työ yhteisöissä mahdollistuu. Yhteisölähtöinen työ ylittää perinteiset työalarajat ja vaatii siksi esimiehiltä näkyä sekä mahdollistavaa otetta.

Kirkossa on totuttu ajattelemaan asioita paikallisseurakunnista käsin ja myös kirkon säädökset heijastelevat vahvasti parokiaalisuuden periaatetta. Tosiasia silti on, että etenkin suurissa kaupungeissa moni kirkon jäsen ei tiedä omaa kotiseurakuntaansa tai tunne sen henkilöstöä. Moni mieltää jäsenyytensä kokonaiskirkon, ei niinkään seurakunnan mukaan: näin ollen ihmiset kuuluvat *kirkkoon* tai eroavat *kirkosta*.

Edelliseen nähden ristiriitaiselta vaikuttaa, että samaan aikaan kirkkoon sitoutumisen kannalta on merkittävää, tuntee henkilö muita kirkossa käyviä tai seurakunnan työntekijöitä. Tässä mielessä riittävän pienet ja riittävän lähellä oleviksi koetut yhteisöt voisivat olla tukemassa kirkkoon kuulumista.

Etäytyminen paikallisseurakunnasta ja ylipäänsä perinteisen ”kokoontumiskulttuurin” heikkeneminen merkitsee myös sitä, että kirkko mielletään enemmän median kautta kokonaiskirkkona. Siksi median merkitykseen on kiinnitettävä riittävästi huomiota. Tällöin keskukseen nousee myös median muutos ja kiihtynyt tiedonvälitys, jonka Internet ja sosiaalinen media ovat tuoneet mukanaan. Tässä kirkko ei ole yksin, vaan muutos koskee yhtä lailla muitakin perinteisiä instituutioita kuten esimerkiksi Yleisradiota ja erilaisia mediataloja, varsinkin printtimedian alueella.

Kun määritellään missiologisesti, miten ja missä kirkon tulee viestiä evankeliumista, on välttämätöntä havainnoida median murroksen keskeisiä piirteitä:

- 1) Tieto kulkee hyvin nopeasti ja siinä sivussa myös virheellinen tieto sekä instituutioiden kohdalla mahdollisiin mainekriiseihin johtavat kielteiset uutiset. Kun aiemmille sukupolville tiedon hankkiminen oli ongelma, nyt tiedon tulvasta täytyy seuloa olennaisin ja kiinnostavin – mihin ei ole edes mahdollisuutta, jos tieto ei ole vetovoimaisesti tarjolla. Perinteinen tiedottaminen ja

raportointi eivät enää toimi vaan huomio pitää saavuttaa ja aina uudelleen ansaita. Kirkko ei voi siksi olettaa, että erilaisista kirkollisista tapahtumista tai puheenvuoroista uutisoitaisiin entiseen tapaan ikään kuin automaattisesti.

- 2) Media ei vain välitä todellisuutta, kuten voisi päätellä sanan etymologiasta (lat. *medium* = keski-, keskellä, keskimäinen), vaan se yhä useammin rakentaa todellisuuden. Ihmiset kohtaavat useimmat kokemusmaailmaansa kuuluvat asiat sellaisina kuin ne välittyvät median kautta. Tämä koskee myös kirkkoa, kuten kirkon nelivuotisraportissa todetaan:

”Kirkko kohdataan yhä useammin median välityksellä, ja yhä useammalle juuri media on ainoa paikka, jossa kirkko kohdataan. Kirkko näkyy eri viestintävälaineissä erityisesti keskeisten henkilöidensä kautta, ja tämä taas vaikuttaa merkittäväällä tavalla niihin mielikuviiin, joita suomalaisilla on kirkosta. Sekä merkittävimmät kirkkoa koetelleet kriisit että kirkon profiilin nousu yhteiskunnallisena vaikuttajana ovat saaneet alkunsa ja voimistuneet medioissa. Mediaympäristön kehitys heijastuu voimakkaasti myös kirkon toimintaan: käytännössä viestintäkentän kehitys pitkälti luo ne puitteet, joissa kirkkokin toimii.”
(Eri-laistuva kirkko, s. 52)

- 3) Uuden median vuorovaikutuksellisuus merkitsee, että passiivinen median kuluttaja on muuttunut aktiiviseksi osallistujaksi ja myös median sisällöntuottajaksi. Median tuottamisen helppous ja tarvittavien laitteiden edullisuus merkitsevät, että kuka tahansa voi pienilläkin resursseilla antaa oman panoksensa median virtaan. Tämä merkitsee uusia mahdollisuuksia kristillisen todistuksen esillä pitämisessä mutta toisaalta kääntöpuolena on uskonnollisesti epäkypsien ja teologisesti hatarien näkemysten nopea leviäminen.
- 4) Sukupolvien ero on median alueella huomattavan suuri johtuen muun muassa teknologian huimasta kehityksestä. Nuorempien ikäluokkien tapa käyttää mediaa poikkeaa vanhempien ikäluokkien mediakulttuurista. Nuorten kulttuurissa ovat kovassa kurssissa tubettajat, joista tunnetuimmat ovat nuorille vaikutusvaltaisia julkikkia mutta vanhemmille usein täysin tuntemattomia. Tubettamisella tarkoitetaan persoonallisen sisällön tuottamista ennen kaikkea YouTube-videopalveluun, josta on muodostunut hyvin vaikutusvaltainen globaali tiedonvälityksen alusta. YouTube on helppo julkaisufoorumi mutta samalla hyvin haastava väline, sillä näkyvyyden saaminen vaatii erottautumista ja sitä, että videota jaetaan vertaisverkostoissa. Videoiden yhteydessä näkyvä katselukertojen määrä on merkittävä tekijä, sillä suuri katsojamäärä tuo usein näkyvyyden lisäksi uskottavuutta – perinteiset luotettavuuskriteerit eivät päde uudessa mediassa ja laadunvalvontaa ei sinänsä ole.

Johtopäätöksenä median muutoksista voidaan todeta, että myös katsomuksia koskevien mielipiteiden alueella vaikutusvaltaa voi ottaa periaatteessa kuka tahansa, jolla on riittävästi näkyvyyttä ja uskottavuutta. Kirkon tulee olla monin tavoin läsnä foorumeilla, joilla maailmankatsomuksellista keskustelua käydään. Ongelmaksi voi kuitenkin muodostua instituutiolähtöisen ja virka-asemaan perustuvan viestinnän jääminen vieraaksi siellä, missä todellinen mielipiteen muokkaus tapahtuu. Näkyvyys on yksi avaintekijä, ja esimerkiksi hakukoneoptimoinnin merkitystä ei tule aliarvioida.

Kirkon tulee olla mukana foorumeilla, joilla käydään maailmankatsomuksellista keskustelua.

Kirkon vaikutus ja näkyvyys toteutuvat yhä enemmän median kautta, jos ovat toteutuakseen. Kirkollisen viestinnän ei tule olla vain tiedottavaa, vaan läpeensä vuorovaikutuksellista toimintaa, jossa kirkon missio on läsnä. Tämä vaatii mediaosaamista ja myös tietystä määrin ”markkinahenkistä” otetta, jonka avulla

omasta viestistä osataan tehdä houkutteleva. Mediassa esiintyvät piispat, muut kirkon työntekijät tai aktiiviset kristityt piirtävät kuvan kirkon toiminnasta nuorille jäsenille ja kirkkoon kuulumattomalle väestölle.

Kirkon viestintä on hengellistä työtä. Mediatodellisuudessa lähtökohtana tulee pitää sitä, että kirkollinen kieli ja perinteinen uskonsanotus ovat nykyihmisille usein vieraita. Kukaan ei silti pääse pakoon kysymystä katoavaisuudesta, elämän ja ihmisen oman kapasiteetin rajallisuudesta eikä eettisistä kysymyksistä. Elämän suurten kysymysten äärellä kirkon sanomalla on pysyvä tilaus.

Johtopäätökset: Missiologisen osaamisen kehittäminen

Tässä raportissa on tarkasteltu kirkon missiota ja missiologian käsitettä sekä sovellettu näistä nousevia näkökulmia Suomen evankelis-luterilaisen kirkkoon toimintaympäristönsä muutosten keskellä. Keskeisiksi muutostekijöiksi havaittiin seuraavat: moniuskontoistuminen, sekularisaatio seurauksinaan kirkon jäsenmäärän vähentyminen sekä osallistumisaktiivisuuden lasku, kulttuurinen pluralismi, yhteiskunnallinen eriarvoistuminen ja tästä seuraava kokemusmaailmojen eriytyminen sekä median murros.

Edellä esitetyn perusteella kirkon työntekijän tarvitsema missiologinen osaaminen koostuu seuraavista taidoista:

- 1) Sitoutuminen kirkon hengelliseen perustaan ja kirkon perustehtävän ymmärtäminen
- 2) Halu edistää kristinuskon todeksi elämistä (oikeudenmukaisuus, rauha, luomakunnan eheys)
- 3) Taito toimia eri yhteisöissä ja vahvistaa osallisuutta (Yhteisölähtöinen työote, kyky kohdata ihmisiä, seurakunnan työntekijä rinnalla kulkijana ja mahdollistajana)
- 4) Kyky missionaariseen kommunikaatioon ("Toiseuden" ymmärtämisen hermeneutiikka, kristillinen todistus dialogin hengessä)
- 5) Teologiset valmiudet uskontojen ja kulttuurien kohtaamiseen (uskontoteologia ja tietoisuus uskonilmaisujen moneudesta)

Toimenpide-ehdotukset

Edellä on pohdittu kirkon missiota teologisesta näkökulmasta ja esitetty havaintoja Suomen evankelis-luterilaisen kirkon toimintaympäristöstä. Jotta kirkko täyttäisi sille kuuluvan tehtävän, kirkon toimintamallien tulee saada muotonsa mission ja kontekstin välisessä jännitteessä. Joitakin näkökulmia myös tähän on edellä esitetty.

Raportin päätteeksi on tarpeen vielä koota konkreettisia toimenpide-ehdotuksia. Näiden päämääränä on seuraavien tavoitteiden toteutuminen:

- Suomen evankelis-luterilainen kirkko näkee toimintansa osana Jumalan missiota (*Missio Dei*) ja toteuttaa tehtävänsä suuntaviittana uusin ekumeeninen teologia.
- Kirkon työntekijöiden keskuudessa vallitsee myönteinen asenne ja innostus kirkon mission toteuttamiseksi.
- Kirkon työntekijöiden ja myös seurakuntalaisten missiologiset tiedot ja taidot ovat riittäviä ja ajanmukaisia.

Joidenkin toimenpide-ehdotusten kohdalla on esitetty erityinen vastuutaho. Tämä ei sulje pois sitä, että kirkon missionaarisuuden vahvistaminen kuuluu jokaiselle, joka kantaa vastuuta tavalla tai toisella Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa. Kirkon päätöksentekojen ja kokopäivätoimisten työntekijöiden sekä

luottamushenkilöiden lisäksi tämän raportin kohderyhmään kuuluvat myös kristilliset järjestöt työntekijöineen ja lopultakin jokainen kirkon jäsen, joka haluaa työskennellä Jumalan valtakunnan eteen.

Työryhmä toivoo, että piispainkokouksen ja kirkkohallituksen lisäksi tämän raportin tulokset otettaisiin jatkotyöskentelyn laajemminkin. Niihin voitaisiin perehtyä esimerkiksi hiippakuntavaltuustoissa, hiippakunnallisissa tapahtumissa (kirkkoherrojen kokoukset, hiippakuntapäivät yms.), seurakuntatyöyhteisöissä, neuvottelupäivillä ja verkostotapaamisissa sekä kirkollisissa järjestöissä.

- 1) Kirkossa tulee tehdä tietoista vaikuttamista mediassa strategisen viestinnän kautta niin, että mukana on myös teologista osaamista. -> *Kirkkohallitus yhdessä hiippakuntien ja seurakuntien kanssa*
 - ✓ Laadukkaaseen strategiseen viestintään tulee panostaa, koska suurin osa kirkon jäsenistä ylläpitää kirkkosuhdettaan median kautta.
 - Strategisella viestinnällä tarkoitetaan tietoista vaikuttamista viestinnän avulla myönteisen mielikuvan saavuttamiseksi: vuorovaikutuksellisuutta, maineenhallintaa, kriisiviestintää ja markkinointia. Kirkon strategisen viestinnän tulee nousta kirkon pysyvistä sanomasta ja arvopohjasta, mutta päämäärään pyrittäessä tulee hyödyntää uusimpia teknologisia välineitä ja viestinnällistä osaamista.
 - Viestinnällä ja journalismilla on molemmilla paikkansa siinä, miten kirkko on läsnä mediamaailmassa, mutta niiden välinen ero tulee pitää kirkkaana. Journalismin tehtävä on toimia kriittisenä valtarakenteiden tarkastelijana ja nostaa totuudenmukaisesti esiin erilaisia ilmiöitä, mutta se ei saa ottaa strategisen viestinnän paikkaa.
 - Viestinnän tulee tapahtua monia eri kanavia käyttäen. Median käyttötavat ovat vahvasti sidoksissa esimerkiksi ikään ja sosioekonomiseen asemaan, joten haluttaessa tavoittaa useampia ryhmiä tarvitaan monikanavaista viestintää.
 - ✓ Kirkon viestinnän prosesseihin tulee ottaa mukaan teologista ammattiosaamista.
 - Kirkon viestintäkampanjoiden suunnitteluprosesseissa on oltava mainonnan ja markkinoinnin lisäksi myös riittävä kontekstuaalisen teologian osaaminen.
 - Kirkollisen viestinnän koulutukseen tulee sisältyä missiologista pohdintaa kirkon tehtävästä ja sen toteuttamisesta mediamaailmassa.
 - ✓ Vahvistetaan kirkon työntekijöiden vuorovaikutuksellisen viestinnän osaamista kaikilla aloilla, sillä jokainen kirkon työntekijä, luottamushenkilö ja vapaaehtoinen on viestijä.
 - Mediaa hyödyntävä missio voidaan ymmärtää myös markkinoinniksi, jossa tavoitellaan kirkon henkisen ja hengellisen arvon kasvua ihmisten mielissä.
 - Aktiivisella läsnäololla sosiaalisessa mediassa sekä Internetin suosituimmilla alustoilla (esim. YouTube) tulee pyrkiä siihen, että ihmisten suhde Jumalaan voisi vahvistua tai jopa löytyä median kautta.
- 2) Kirkon aktiivista ja julkista roolia toimintaympäristön muutoksissa on kehitettävä kokonaiskirkollisella tasolla. -> *Kirkkohallitus, piispat, kirkolliset järjestöt ja kirkon viestijät*
 - ✓ Koska viestintä ei nykyään juuri tunne maantieteellisiä rajoja, jokainen näkyvyyttä saava kirkon viestijä toimii tosiasiaa kokonaiskirkollisena viestijänä.
 - ✓ On lisättävä *public theology* -tyyppistä osallistumista yhteiskunnalliseen keskusteluun
 - *Public theology* -käsitteelle ei ole vakiintunutta suomennosta, mutta sillä viitataan yleisesti kristittyjen käymään intellektuaaliseen vuoropuheluun laajemman yhteiskunnan kanssa: näin tuodaan kristillisen uskon näkökulmia julkiseen keskusteluun ja edistää yhteistä hyvää.
 - Keskustelukulttuuria ja teologista reflektiota tulee edistää monin tavoin, mutta erityisesti on syytä harkita jonkinlaisen kirkollisen ajatushautomon synnyttämistä.

- Erityisesti on tuotava esiin profeetallisen diakonian ja vapautuksen teologian näkökulmia, jotka nousevat kirkon uskon keskiöstä ja joita ei voi odottaa muilta yhteiskunnallisilta toimijoilta.
- ✓ On tutkittava uudenlaisen spiritualiteetin mahdollisuuksia kirkossa sekä kehitettävä kristillisiä rukous- ja meditaatioharjoituksia, jotka sopivat ajan yksilöllistyneeseen ilmapiiriin.
 - Yksilöiden oman toimijuuden kasvu on megatrendi, joka vaikuttaa myös kristittyinä olemiseen: kirkossa on kehitettävä menetelmiä kristityn identiteetin vahvistamiseen siten, että yksittäisellä kirkon jäsenellä olisi valmiuksia tehdä kestäviä eettisiä ratkaisuja ja toimia aktiivisena yhteiskunnan jäsenenä kristillisen uskonsa pohjalta
 - Vaihtoehtoinen henkisyys ja itämaiset henkiset harjoitteet (esim. jooga) vaikuttavat kirkon jäsenistön parissa: tämä haastaa kirkkoa kehittämään dialogissa muuttuvan toimintaympäristön kanssa kehittämään kristillisen tradition pohjalta uudenlaista hengellisyyttä

3) On aktiivisesti etsittävä uusia näkökulmia teologiaan ja toimintaan globaalissa vuorovaikutuksessa.

- ✓ Nostetaan kokonaisvaltainen missio keskeiseksi tavoitteeksi kirkon seuraavassa strategiassa. -> *Kirkkohallitus yhdessä piispainkokouksen kanssa*
 - Kirkon strategiaprosessin perustana on viime vuosina ollut kirkkohallituksen täysistunnon asettaman työryhmän laatima strategia, joista viimeisin *Kohtaamisen kirkko* hyväksyttiin 2014. Sen tarkoitus on toimia kirkon suuntaviivana vuoteen 2020. Se jatkaa *Meidän kirkko* -strategian pohjalta vastaamista niihin haasteisiin, joita kirkko kohtaa vuosina 2016–2020.
 - Piispainkokous käsitteli 5.4.2017 kirkon strategiaprosesseja ja totesi päätöksessään, että ”kun strategiaprosessia käynnistetään, kirkkohallituksen on tarpeen tehdä tämä yhdessä piispainkokouksen kanssa”.
 - Mission näkökulma tulee nostaa esille myös muissa toimintaympäristöä luotaavissa prosesseissa (esim. tulevaisuusselonteko).
 - Strategisessa työskentelyssä on kiinnitettävä erityistä huomiota nuoriin ja nuoriin aikuisiin, sillä sukupolvien erot ovat tutkimuksissa huomattavia: nuorista lähes kaikki kuuluvat uusiempien tutkimusten valossa ns. irrallisiin, joita instituutiot eivät enää sitoutua entiseen malliin ja joille kirkko on siksi merkityksetön.
- ✓ Tuodaan ekumenia, lähetystyö ja uskontodialogi entistä läheisemmin yhteen kirkon rakenteissa ja annetaan niiden vaikuttaa kaikkeen toimintakulttuuriin sekä kehitetään niihin liittyvää monialaista tiimityöskentelyä. -> *Kirkkohallitus yhdessä piispainkokouksen kanssa*
 - KL 21 luvun 2 §:n 3 kohdan mukaan piispainkokous käsittelee ”kirkon ykseyttä, ekumeenisia suhteita, kirkon lähetystehtävää ja kirkon suhdetta muihin uskontoihin”, joten piispainkokouksella on vastuu kirkon missioon ja myös laajemmin ymmärretysti ”interkulttuuriseen teologiaan” liittyvissä periaatekysymyksissä, jollaisia tässä raportissa käsitellään.
 - Kirkon toiminnan eri tasoilla (kirkkohallitus, hiippakunnat, seurakunnat) tulee pitää huoli siitä, että kirkon missioon liittyvät eri ulottuvuudet (ekumenia, kontekstualisaatio, uskontodialogi) pysyvät yhdessä ja saavat hedelmöittää toisiaan nykyistä ekumeenista ajattelua vastaavasti.
 - Monialainen näkökulma missioon pitää ottaa erityisesti huomioon, kun Kirkkohallituksessa suunnitellaan rakenteellisia muutoksia (ns. kehittämiskeskushanke).
- ✓ Kehitetään työntekijävaihtoa globaaliin etelään ja tuodaan työntekijöiden matkojen antia entistä paremmin esille. -> *hiippakuntien tuomiokapitulit yhdessä seurakuntien kanssa*

- Hiippakuntien ja seurakuntien johtavat viranhaltijat ja luottamushenkilöt tekevät varsin säännöllisesti opintomatkoja ja vierailuja esimerkiksi ystäväseurakuntiin ja -hiippakuntiin sekä nimikkolähetyskohteisiin. Kansainvälisten vaikutteiden hakeminen on suositeltavaa mutta kaiken matkustamisen edellytyksenä on, että matkat suunnitellaan ammatillisesti tehokkaiksi ja niiden antia jaetaan laajemmalle yleisölle.
- Esimerkkeinä hyvistä käytännöistä voidaan mainita, miten Helsingin, Espoon ja Tampereen hiippakunnat ovat olleet aktiivisia hiippakunnallisessa yhteistyössä Namibian luterilaisen kirkon (ELCIN) kanssa ja toteuttaneet myös seurakuntatasolle vaikuttavia hankkeita. Turun arkkihiippakunnalla on pitkä kokemus yhteistyöstä El Salvadorin luterilaisen kirkon kanssa.
- ✓ Suositellaan seurakuntia hyödyntämään Kirkon kansainvälisen työn erityiskoulutusta. -> *hiippakuntien tuomiokapitulit yhdessä seurakuntien kanssa*
 - Kansainvälisen työn koulutusta kehitetään Kirkkohallituksessa erityisesti Kirkon koulutuskeskuksen ja Kirkon lähetyskeskuksen yhteistyönä. Yhteistyöhön osallistuu myös lähetysjärjestöjä. Kokonaisuus edellyttää koordinaatiota (Kirkon kansainvälisen työn koulutuksen seurantaryhmä) sekä vastuuhenkilöä.
 - Kirkon kansainvälisen työn erityiskoulutuksia kotimaan henkilöstölle ja lähetystyöhön valmennettaville on kehitetty kokonaisuudeksi, joka koostuu useista moduuleista ja on kirkon koulutuskalenterissa tarjolla kirkon työntekijöille sekä kansainvälisiin tehtäviin hakeutuville. Verrattuna muihin erikoistumiskoulutuksiin, osallistumisaktiivisuus on kuitenkin jäänyt vähäiseksi.
 - On suositeltavaa, että seurakunta ei lähetä koulutukseen vain yhtä työntekijää vaan työparin, joka voi yhdessä tuoda tehokkaammin koulutuksen antia seurakuntaan. Lisäksi seurakunnissa on syytä harkita tilauskoulutuksen järjestämistä.
 - Missiologisia teemoja on hyvä tuoda myös sellaisiin koulutuksiin, joihin lähetystyötä ei perinteisesti yhdistetä: esimerkiksi rippikoulutuksen koulutuksien kautta voitaisiin edistää tehokkaasti missiologista tietoisuutta, sillä nämä kattavat suuren osan kirkon työntekijöistä, etenkin papistosta.
- ✓ Edistetään kouluttavissa oppilaitoksissa globaalin teologian opetusta ja tutkimusta niillä keinoilla, joita kirkolla on käytettävissä. -> *kirkkohallitus yhdessä piispainkokouksen kanssa*
 - Suositaan Kirkon tutkimuskeskuksen apurahajaon painopisteissä globaalia teologiaa sekä kirkon mission kannalta relevantteja teemoja: vuosien 2018-2021 apurahahakujen painopistealueet ovatkin tämän suuntaisia.
 - Kannustetaan ammatillisen koulutuksen seurantaryhmissä oppilaitoksia vahvistamaan opetusohjelmissaan missiologiaa liittyvää osaamista.
 - Kehitetään yhteistyötä oppilaitosten kanssa missiologian alalla niin, että hyödynnetään kirkon asiantuntijaviroissa olevien osaamista.

4) Seurakuntien toimintatapoja on kehitettävä tietoisien missionaariksi. -> *hiippakuntien tuomiokapitulit yhdessä seurakuntien kanssa*

- ✓ Erityisesti kirkkoherroja on koulutettava ja innostettava kehittämään seurakunnan työn missionaarisuutta.
 - Johtajat ja esimiehet ovat avainasemassa sen suhteen, mihin seurakunnan resursseja suunnataan ja minkälaisia työotteita seurakunnissa suositaan.
 - Teologisen osaamisen kehittämisen on oltava keskeinen osa kirkon johdon koulutusta, ja siihen tulee sisältyä myös missiologisia sisältöjä (esim. vapautuksen teologia, kontekstuaalisuus). Tähän vastataan muun muassa kehittämällä ylemmän pastoraalitutkinnon teologisia opintoja.

- ✓ Ammattialojen välistä yhteistyötä tulee tiivistää seurakuntatyön suunnittelussa ja toteuttamisessa.
 - Kirkon työssä tarvitaan monenlaista osaamista ja moniammatillisessa yhteistyössä syntyy rajapintoja, joissa voi syntyä uusia innovatiivisia käytäntöjä
 - Toimintaympäristön muutos haastaa kirkon ymmärtämään kaiken toimintansa missionaariseksi, mikä vaatii työalaperusteisen toiminnan perinpohjaista uudelleenarvioimista.
 - Käsitys kokonaisvaltaisesta missiosta haastaa erityisesti sellaisen ajattelutavan, jonka mukaan ”lähetystyö” olisi yksittäinen työala seurakunnan toiminnan kokonaisuudessa: missio on perustehtävä ja kirkon olemisen tapa, joka realisoituu jokaisessa seurakunnan toiminnossa.
- ✓ Kokoavan toiminnan määrää tulee olennaisesti vähentää ja voimavaroja siirtää tavoittavaan, yhteisölähtöiseen toimintaan.
 - Työntekijöiden järjestämä kokoava toiminta on seurakuntatyön perinteinen toimintamalli. Kulttuuriset muutokset (esim. ihmisten ajankäyttö ja elämänrytmi, digitaalisten virikkeiden ylitarjonta) vaativat varsinkin kasvukeskuksissa uudenlaisia toimintatapoja, joissa painopisteeksi asettuu ihmisten pariin meneminen siellä, missä he muutenkin ovat.
 - Kirkolliset toimitukset ovat yksi keskeisimmistä kirkon mission toteuttamisen paikoista, joten papeille pitää antaa riittävästi aikaa ja resursseja ihmisten kohtaamiseen toimitusten yhteydessä.
 - Perekäytään maailmalla oleviin uusiin malleihin ja teologioihin, mitä on olla kirkko esimerkiksi verkostomaisin ja pienryhmäpohjaisin rakentein.
- ✓ Jumalanpalveluselämästä on tehtävä helposti lähestyttävää ja sitä tulee viedä myös kirkkorakennusten ulkopuolelle.
 - Resursseja on kohdistettava erityisesti sellaisiin jumalanpalveluksiin, joiden osallistujamäärä on keskivertoa suurempi. Tällaisia ovat esimerkiksi konfirmaatiomessut ja joulun sekä pääsiäisen sesongin suosikkijumalanpalvelukset tai erilaiset yhteistyöverkostoissa tarjottavat jumalanpalvelukset (esim. koulut, vanhainkodit).
 - Messun missionaarisuutta on vahvistettava siten, että sen päätteeksi ei vain symbolisesti ”lähetetä” seurakuntalaisia maailmaan vaan itse messu viedään ulos kirkkotiloista: esimerkiksi seurakunnassa voidaan järjestää säännöllisin väliajoin messu kaikille avoimessa ja julkisessa tilassa (esim. tori, kävelykatu), mikä toisi kirkon näkyväksi ja asettaisi osallistumisen kynnyksen matalaksi.
 - Rikastutetaan ja ajanmukaistetaan jumalanpalvelusten musiikkia, käytetään tarvittaessa selkokielistä jumalanpalvelustekstejä ja kerrotaan esimerkiksi tervetulosanoissa, mitä messussa tapahtuu.
- ✓ Tietoisuutta yhteisölähtöisistä työtavoista tulee vahvistaa kirkon rakenteissa ja siihen liittyvää koulutusta lisätä.
 - Toimintakulttuurin muutos merkitsee, että kirkon tulee vahvistaa eri yhteisöissä tehtävää työtä: tällöin kirkon työntekijät ja seurakuntalaiset toimivat entistä vahvemmin niissä rakenteissa ja paikoissa, joissa ihmiset jo ovat (esim. koulut, oppilaitokset, työpaikat, kansalaistoiminta, verkkoyhteisöt). Tämä tapahtuu luonnollisestikin yhteistyössä kyseisten yhteisöjen eri toimijoiden kanssa, mikä vaatii myös yhteyksien rakentamista ja verkostojen vahvistamista. Näin tuetaan kirkon missionaarista tehtävää ja ylläpidetään yhteyttä erilaisiin ihmisiin.

- Painopisteen muutoksessa tulee kiinnittää erityistä huomiota työntekijöiden ja vapaaehtoisten kristityn identiteetin tukemiseen koulutuksella sekä rekrytoinnissa huolehtia, että kirkon työtä tekevät kykenevät toimimaan erilaisissa verkostoissa ja vastaamaan joustavasti toimintaympäristössä tapahtuviin muutoksiin.
 - Suositellaan seurakuntia hyödyntämään *Yhteistyön erityiskoulutusta* (25 op). Siihen kuuluu useampi moduuli, joissa voi yhteisten osioiden ohessa painottaa myös omaa osaamista tukevaa koulutusta. Koulutus tukee työntekijöitä kehittymään seurakunnan sisäisten yhteisöjen mahdollistajiksi mutta myös toimimaan kirkon seinien ulkopuolella.
- ✓ On kehitettävä uusia käytäntöjä, joissa otetaan vakavasti osallistumisaktiivisuuden matala taso ja kirkosta eroamisen tosiasia
 - Pohditaan, miten kirkko voisi antaa myönteisen viestin silloinkin, kun kirkkoon kuulumattomuus kaventaa osallistumismahdollisuuksia (esim. kummius, konfirmaatiomessut, kirkkoon kuulumattoman hautaus).
 - Hyvänä käytäntönä voidaan mainita monissa seurakunnassa käynnistetyt kirjepyhäkoulut.
- ✓ Seurakunnan tulee luoda toimivat suhteet muihin paikallisiin uskonnollisiin toimijoihin.
 - Kirkkoherran velvollisuus on huolehtia siitä, että seurakunnassa on tieto sen alueella toimivista, muista uskonnollisista yhteisöistä. Kirkkoherra vastaa myös siitä, että näihin pidetään yhteyttä: tavoitteena on, että yhteisöt vierailevat toistensa luona.
 - Erityisesti erilaisten juhlapyhien aikana voidaan ottaa tavaksi tehdä tervehdyskäyntejä muihin yhteisöihin. Lisäksi on hyvä huomioida helmikuun ensimmäisellä viikolla vuosittain järjestettävä Maailman uskontojen ja katsomusten välisen yhteisymmärryksen viikko (*World Interfaith Harmony Week*), jonka YK:n yleiskokous hyväksyi lokakuussa 2010.
 - Ekumenia ja kirkkojen yhteistoiminta ovat avainasemassa kristittyjen yhteisen mission toteuttamiseksi. Paikallisekumeniassa seurakuntien tukena on perinteisesti Suomen Ekumeeninen Neuvosto (esim. Kristittyjen ykseyden rukousviikko tammikuussa), mutta ekumeenisia suhteita on syytä vahvistaa myös sellaisiin seurakuntiin, jotka ovat vakiintuneiden ekumeenisten rakenteiden ulkopuolella (esim. maahanmuuttajataustaiset seurakunnat, karismaattiset yhteisöt).

5) Päivitetään kirkkojärjestyksen diakoniaa (KJ 4, 3§) ja lähetystyötä (KJ 4, 4§) koskevat pykälät vastaamaan nykyistä käsitystä diakoniasta ja missiosta. -> *Piispainkokouksen esitys kirkolliskokoukselle*

- ✓ Voimassa oleva kirkkojärjestys (4, 3§) määrittelee diakonian kapeasti ”avun antamiseksi erityisesti niille, joiden hätä on suurin ja joita ei muulla tavoin auteta”. Nykyinen käsitys diakoniasta sisältää myös aktiivisen vaikutustyön, esimerkiksi oman äänensä yhteiskunnassa menettäneiden puolesta puhumisena. Lisäksi tähtäimessä on voimaannuttaminen siten, että ihmisten oman toimijuus vahvistuu.
- ✓ Voimassa oleva kirkkojärjestys (4, 4§) määrittelee lähetystyön ”evangeliumin levittämisenä niiden keskuuteen, jotka eivät ole kristittyjä”. Voimassa oleva muotoilu rajaa kirkon mission niiden pariin, jotka eivät ole kristittyjä, eikä ”evangeliumin levittäminen” anna ajanmukaista kuvaa mission kokonaisvaltaisuudesta.